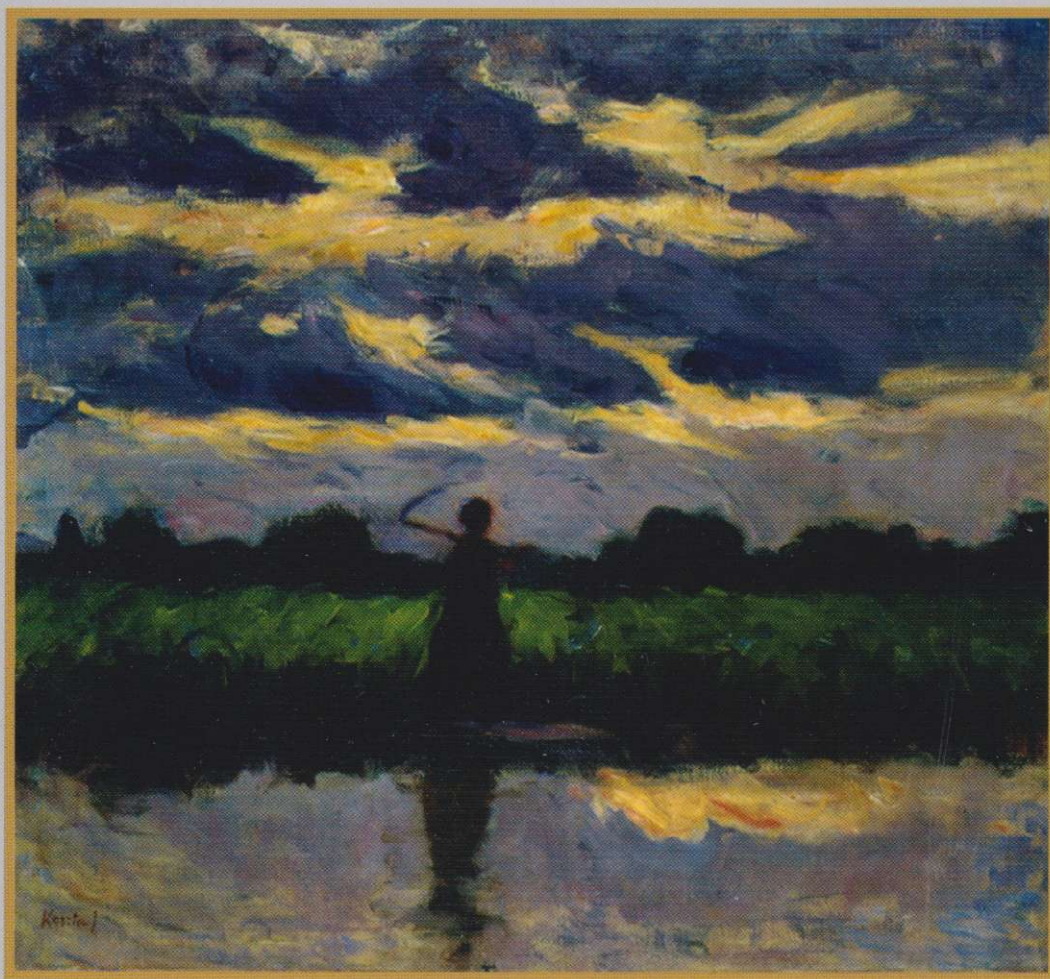
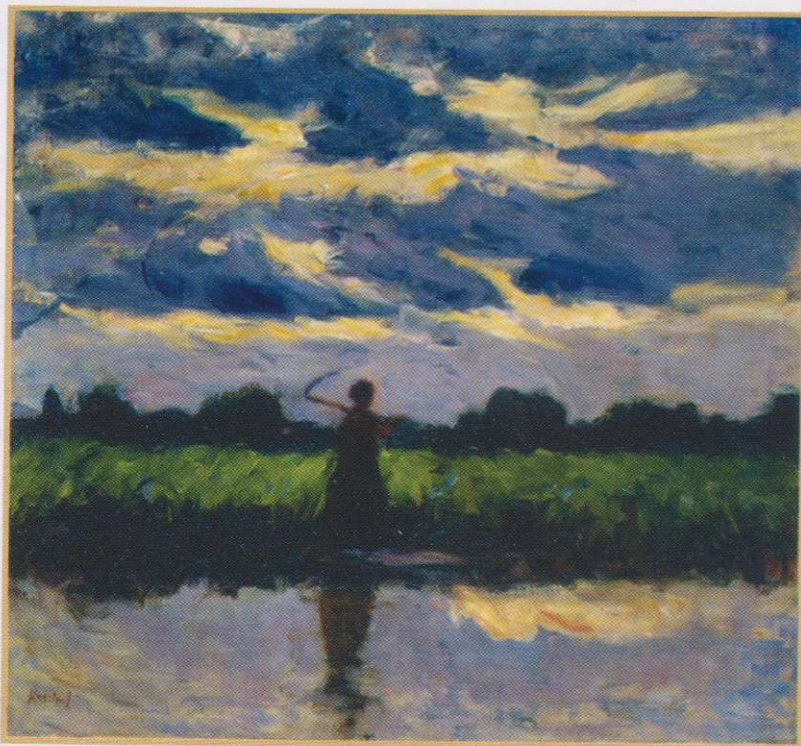

KOSZTA JÓZSEF FŐMŰVEI KÖZ- ÉS MAGÁNGYŪJTEMÉNYEKBEN

*Kiállítás a szentesi Koszta József Múzeumban,
2006. szeptember 29–november 12.*

KOSZTA JÓZSEF FŐMŰVEI KÖZ- ÉS MAGÁNGYŪJTEMÉNYEKBEN

*Kiállítás a szentesi Koszta József Múzeumban,
2006. szeptember 29–november 12.*

Szentes

2006

Az anyagot válogatta és a kiállítást rendezte:
dr. Szinyei Merse Anna

A katalógust írta: dr. Szinyei Merse Anna

Németre fordította: dr. Szabó János József

Borítón: Vihar előtt, 1909, Magyar Nemzeti Galéria

© szöveg: szerző

© fotók:

kölcsönző intézmények, magánszemélyek

Bokor Zsuzsa

Füzi István

Gőzsy Gáborné

Mester Tibor

Schiller Alfréd

Kieselbach-Archívum

Mű-Terem Archívum

Nagyházi Archívum

Villás Archívum

Felelős kiadó: dr. Horváth Ferenc
Szeged, Móra Ferenc Múzeum

ISBN-10: 963-7217-93-2

ISBN-13: 978-963-7217-93-7

Nyomdai kivitelezés: Juhász Nyomda Kft.

Kosztá József művészetéről

Kosztá József azon kevés festőink egyike, akiknek nevét a legkülönbébb irányzatoknak elkötelezett magyar művészek egyaránt elismeréssel ejtik ki, mind a mai napig. A már 56. évét betöltött mester 1917-es első, nagyszerű gyűjteményes kiállításáról Koszta képet vásároló másik nagy kolorista, az idős Szinyei Merse Pál éppúgy hívei közé tartozott, mint később Kassák Lajos, aki érzékeny elemzéssel próbálta megközelíteni a tőle annyira különböző pályatárs festményeinek elementáris erejét. Ez az Erdélyből, szegény sorból induló, majd alapos felkészülése során számos iskolát és országot bejárt, öntörvényű mokány ember kitartóan kereste a számára legmegfelelőbb életteret, amelyet végül az Alföldön talált meg. Szívós munkával, önállóságára mindvégig ügyelve, szűk körű témavilágából művészetét magányosan kiteljesítve küzdötte fel magát a XX. századi magyar festészet legmarkánsabb képviselői közé. Ahogy a két világháború között és után, úgy a XXI. században sem hiányozhatnak művei a nagy áttekintő tárlatokról – sem itthon, sem külföldön. Festményeit már kezdettől fogva jellegzetesen magyarnak tartották szerte a világban, olyan koncentrátumoknak, amelyek mélyértelműen és tömörségükben is frappánsan adják vissza a nép és az általa lakott táj összetett és kontrasztokban is megfogalmazható karakterét. Az újabb és újabb bemutatókon kivétel nélkül mindenütt örömmel fogadták – erre magam is tanú vagyok az utóbbi két évtized számos külföldi magyar kiállításának rendezőjeként. Műveinek nagyobb gyűjteményével azonban – egy nagyszabású egyéni kiállítás hiányában – csak itt, a szentesi Koszta József Múzeumban találkozhatott az érdeklődő, immár évtizedek óta. Bár a Magyar Nemzeti Galériában őrzik a szám szerint és minőségében is legnagyobb Koszta kollekción, ebből csak néhány – hol több, hol kevesebb – főműve kaphatott helyet az állandó kiállításokon, amelyek nyilvánvalóan arányosan kell válogassanak a sokféle művészi irányzat és a jobbnál-jobb magyar tehetségek gazdag anyagából. A vidéki múzeumokban általában egy-két – illetve a szegedi múzeum Lucs gyűjteményében kicsit több – Koszta kép látható folyamatosan. A műgyűjtők már az 1917-es kiállítása óta szívesen illesztik festményeit gyűjteményükbe, így számos főműve rejtőzködik sokszor évtizedek óta magánházakban – nem csoda, hogy az aukciókon is kelendőek képei. Jelen kiállításunkra épp ennek köszönhetően sikerült néhányat kölcsönkapnunk a sokáig lappangott alkotások közül.

A régóta esedékes áttekintő Koszta tárlat létrehozatalára kiváló alkalom kínálkozott most azzal, hogy a szentesi Koszta József Múzeum ebben az évben fokozatosan foglalhatja el új helyét a volt vármegyeháza frissen rendbe hozott épületében. A Koszta képek rendkívüli színereje, delejes hatása ugyanis éppen ezen a vidéken, a festő Szentes melletti tanyájának magányában formálódott

különleges zamatúvá. A művész hagyatékán alapuló helyi Koszta gyűjteményt Szegedről kölcsönzött további festményeivel együtt mutatja be a szentesi múzeum állandó Koszta terme. Néhány pályakezdő, illetve aránylag korai alkotástól eltekintve itt főleg az érett és az idős Koszta művészete tanulmányozható. Ennek megfelelően mostani válogatásunkban pályájának ez az utolsó másfél évtizede csak jelzésszerűen van jelen, hogy az állandó kiállítás és a vele szomszédos két teremben megrendezendő időszakos tárlat együttesen adja ki az életmű keresztmetszetét. A termek befogadóképessége erősen behatárolta lehetőségeinket, így a főművekre – nem is mindegyikükre – és néhány újabban felbukkant vagy megközelíthetővé vált, a megszokott Koszta világot érdekesen kiegészítő képre összpontosítottunk. Kiállításunk nagyobbik felét a Budavári Palotából szállítottuk Szentesre, hiszen a Magyar Nemzeti Galériában található a leggazdagabb Koszta anyag. Ezt teljesítik ki néhány vidéki múzeum és számos magángyűjtemény féltve őrzött kincsei. Hálásan köszönjük minden nagylelkű kölcsönzőnknek, valamint az inkognitójukat megőrizni kívánó gyűjtőkhöz kéréseinket közvetítő Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnak, a Kieselbach Galériának, a Mű-Terem Galériának, a Nagyházi Galériának – és nem utolsósorban szponzorainknak – mindazt a szíves segítséget, amely nélkül nem jöhetett volna létre ez a kiállítás.

I. kép. Koszta József a Lakos-tanyai műteremben, 1912 körül. Fridrich János fotója
(Magyar Nemzeti Galéria Adattára)

Bild I: József Koszta im Atelier des Lakos-Geböftes, um 1912. Foto: János Fridrich
(Archiv der Ungarischen Nationalgalerie)

II. kép A Lakos-tanyai műterem részlete. Fridrich János fotója
(Magyar Nemzeti Galéria Adattára)

Bild II: Detail vom Atelier im Lakos-Geböft. Foto: János Fridrich
(Archiv der Ungarischen Nationalgalerie)

A hétfalusi csángó apa és háromszéki székely anya utolsó gyermekeként Brassóban napvilágot látott Koszta József életadatai sokáig képezték vita tárgyát, ugyanis éppen ő maga volt az, aki egymásnak ellentmondó, pontatlan évszámokkal látta el az életútját firtató különféle kérdőíveket. Részletes önéletrajza elveszett, így legteljesebb monográfiája összeállítójának, Bényi Lászlónak, és nyomában más kutatóknak, az alapdokumentumokat kellett kiásniuk ahhoz, hogy részleteiben rekonstruálhassák pályáját. Katalógusunkban az életrajzi adatok elkülönített és az eddiginél bővebb közreadásakor magam is igyekszem még tovább pontosítani és helyesbíteni az esetleges tévedéseket. Egybefüggő, a Koszta által saját kezűleg papírra vetett ars poetica hiányában fontosnak tartottam ezen kívül átnyújtani az olvasónak egy csokorra valót az idős mesterral készített interjúkból, amelyek végtelen egyszerű életvitelébe is bepillantást engednek. A saját közvetlen életterét, a maga zárt világát folytonosan leképező művész esetében ezek a mikrokörnyezeti adalékok is nyújtanak némi fogódzót a mester egyéniségének és maguknak a festményeknek a mélyebb megértéséhez. A cikkekben kifejtett művészeti nézetei – a kiállításunkon sajnos csak kis számban bemutatható kevésbé szokványos, valóban meglepő művei mellett – együttesen talán komplexebb és modernebb képet rajzolnak a mesterről. Örömmel fedeztem fel például e cikkek némelyikében

az érett festő Cézanne iránti rajongását, melyre az eddigi szakirodalom nemigen vetett figyelmet. Az életmű ismeretében tehát e szövegeket értékes adalékoknak tekintem Koszta művészetének interpretálásához, még akkor is, ha a lejegyző talán a maga szájíze szerint alakított volna valamit Koszta esetleg fésületlenebb eredeti mondatain. A cikkírók nem is engedhették meg maguknak azt, hogy túlságosan belenyúljanak a a sikerei csúcsán álló, ugyanakkor közismerten kritikus és sértődékeny mester nyilatkozataiba. Ezekből az 1930-as években megjelent írásokból rendszeresen, ám töredékesen és időnként megmásítva idéz a szakirodalom, ezért is szükséges végre az eredeti újságkivágások szöveghű közlése.

Az autodidaktaként induló fiatal Koszta pályakezdése nem tartogat számunkra meglepetéseket: ő is kénytelen bejárni mindazokat a stációkat, amelyek egy sokat nélkülöző, segítségre alig számító fiatalember szinte kötelező penzumait jelentették, még a XIX. század végefelé is. Gimnáziumi humanisztikai tanulmányok helyett pár év reáliskola, majd szakmatanulás – még szerencse, hogy mesterei mellett az áhított festészeti alapismeretekben is gyakorolhatja magát és szerényen megélhet a fényképezésből és arcképfestésből. Aztán a bécsi akadémia és furcsa módon csak ezután a pesti Mintarajziskola, majd végre: München! Önéletrajzi kérdőívein tanárai nevét – pedig kitűnően tudott németül – folyton hibásan írja, ez azonban mit sem von le abból a lelkesedésből, amellyel a végre rendszeres és következetes művészeti tanulmányok lehetőségeit ízlelgeti. Münchenben tényleg meg lehetett tanulni festeni, nem véletlenül özönlött oda olyan sok fiatal a Monarchiából és a vele szomszédos országokból. A gazdag múzeumokon kívül ott voltak az európai kitekintésű nagy nemzetközi tárlatok, forrongott a sokféle irányba széthúzó művészársadalom, amelynek modernjei épp Koszta kiérkezésekor csináltak palotaforradalmat a Sezession megalapításával. És a magyarok számára ott volt Hollósy Simon magán festőiskolája is, amelyet ugyan Koszta elkerült, az ott dolgozó fiatal tehetségekkel azonban tartott némi kapcsolatot. Kiállításunk nagyjából kronologikus rendbe szedett anyagában az első Koszta kép, a *Fürdő után* (1895) feltétlen rokonságot mutat nemcsak Ferenczy Károly ekkori müncheni képeivel, de más törekvéseivel is, ezek némelyikét a müncheni kiállítások is felvillantották. Bastien-Lepage hatását azonban semmiképpen sem hangsúlyoznám annyira, mint azt az egész Koszta szakirodalom teszi. Még a korai Koszta képek is csak alig sorolhatók ahhoz a fajta világos színezetű és többnyire érzelmes finom naturalizmushoz, amely viszont a későbbi nagybányaiakat és néhány kortársukat a századvégen valóban meg-babonázta. Az akadémián ugyanakkor a növendékeknek a bonyolultabb kompozíciókban is gyakorolniuk kellett magukat, Koszta így kezdett bele kedvelt tanára, Diez mellett a *Mátyás király találkozása Beatrixszal* című képbe. A témát erdélyi rokona, Csánki Dezső, a Hunyadiak korának tudós kutatója és közreadója ajánlotta számára. Később is sokat foglalkoztatták ennek a jelenetnek a feldolgozási lehetőségei – kiállításunk kettőt mutat be közülük (*1. és 2. kép*). A korábbi,

1. kép: Mátyás és Beatrix találkozása, vázlat (Fotó: Schiller Alfréd)

Bild 1: Begegnung von König Mathias und Beatrix

2. kép Mátyás fogadja Beatrixet, 1906-07 (Fotó: Kieselbach-Archivum)

Bild 2: König Mathias empfängt Beatrix, 1906-07

sokalakos vázlat ötletes tömegmozgatása, a változatosan felépített csoportok egy-két jellemző figurájának megformálása Koszta művészettörténeti tájékozottsága mellett arról is vall, hogy mennyire szuverén módon tud már élni az élénk színek, a fények és árnyékok, a gesztusok-adta kompozíciós lehetőségekkel. A későbbi, szűkebb kivágatú tanulmány még távolabbra került a száraz történelmi illusztráció műfajától: festője úgy igyekszik élettel telíteni a régmúlt jelenetet, hogy közben hőseit a részletek teljes mellőzésével fel is emeli az ideák, a szimbólumok világába.

3. kép: *Hazatérők (Hazatérő aratók)*, 1897 (Fotó: Bokor Zsuzsa)

Bild 3: Heimkehrende (Heimkehrende Erntearbeiter), 1897

A müncheni négy és fél év után üres zsebbel, de tele reményekkel hazatérő fiatal festő – bármennyire is szeretne a saját lábára állni – a fűtött műterem és az ingyen modell lehetősége miatt kénytelen Benczúr Gyula mesteriskolájában folytatni a munkát. Továbbfejleszti a már elkezdett történelmi jelenetet, amelyet majd ki is állít a Műcsarnokban. Mégis, korai sikerét nem ezzel, hanem egy hosszabb erdélyi vakációja alatt festett népi témájú képével, a *Hazatérők*kel aratta (3. kép). Még visszhangzott benne a müncheni kiállításokon sokszor látott realiztikus-naturalisztikus megköze-

lítés, amelynek Budapesten is egyre több híve akadt, így nem véletlenül figyeltek fel képeire, mely valóban erőteljesebb festői vénára vall, mint a hasonló témájú kortársi próbálkozások. Bár jól sikerült mű, az első komoly lépés későbbi témaválasztása irányában, a *Hazatérőkön* még észlelhető az a narratív elem, amelyet aztán nagybányai tartózkodása során sikerül majd végleg kiküszöbölnie festészetéből.

Kosztá, akárcsak kiváló pályatársa, Nagy István, legszívesebben magányosan küszködött az önkifejezés, a művészi magára találás nehézségeivel, ezért is halogatta sokáig a nagybányai utazást.

4. kép: *Domboldalon*, 1902 (Fotó: Mester Tibor)

Bild 4: *Auf der Hügelseite*, 1902

Végül, beleszöppenne a művésztelep nyüzsgő életébe, azonnal Felsőbányára menekült, de ő sem tudta magát teljesen elszigetelni a híres nagybányai *couleur locale* varázsos hatásától. Legjellemzőbb itt készült művével, a *Domboldalon* című festménnyel (4. kép) nem véletlenül került ismét közel Ferenczy Károlyhoz: ember és természet szoros összefonódtsága nála is alapvető fontosságú. A művészi probléma, az előtéri árnyék és a háttéri ragyogás kontrasztja ugyanakkor Szinyei Merse Pál *Majálisának* is rokonává teszi, természetesen az eltelt harminc év festői és optikai tapasztalatainak

5. kép: *A mezőn*, 1904 (Fotó: Mester Tibor)

Bild 5: *Auf dem Felde*, 1904

beépítésével. Egy másik, feltehetően Nagybányán keletkezett képén, a *Női akton*, melyet a miskolci múzeum kölcsönzött kiállításunkra, a Koszta által ugyancsak tisztelt Paál László vörösen izzó alkonyi erdeinek visszhangjára érzünk, ugyanakkor a meleg barnákkal és vörösekkel modellált meztelen test nagybányaias jegyeket is magán visel.

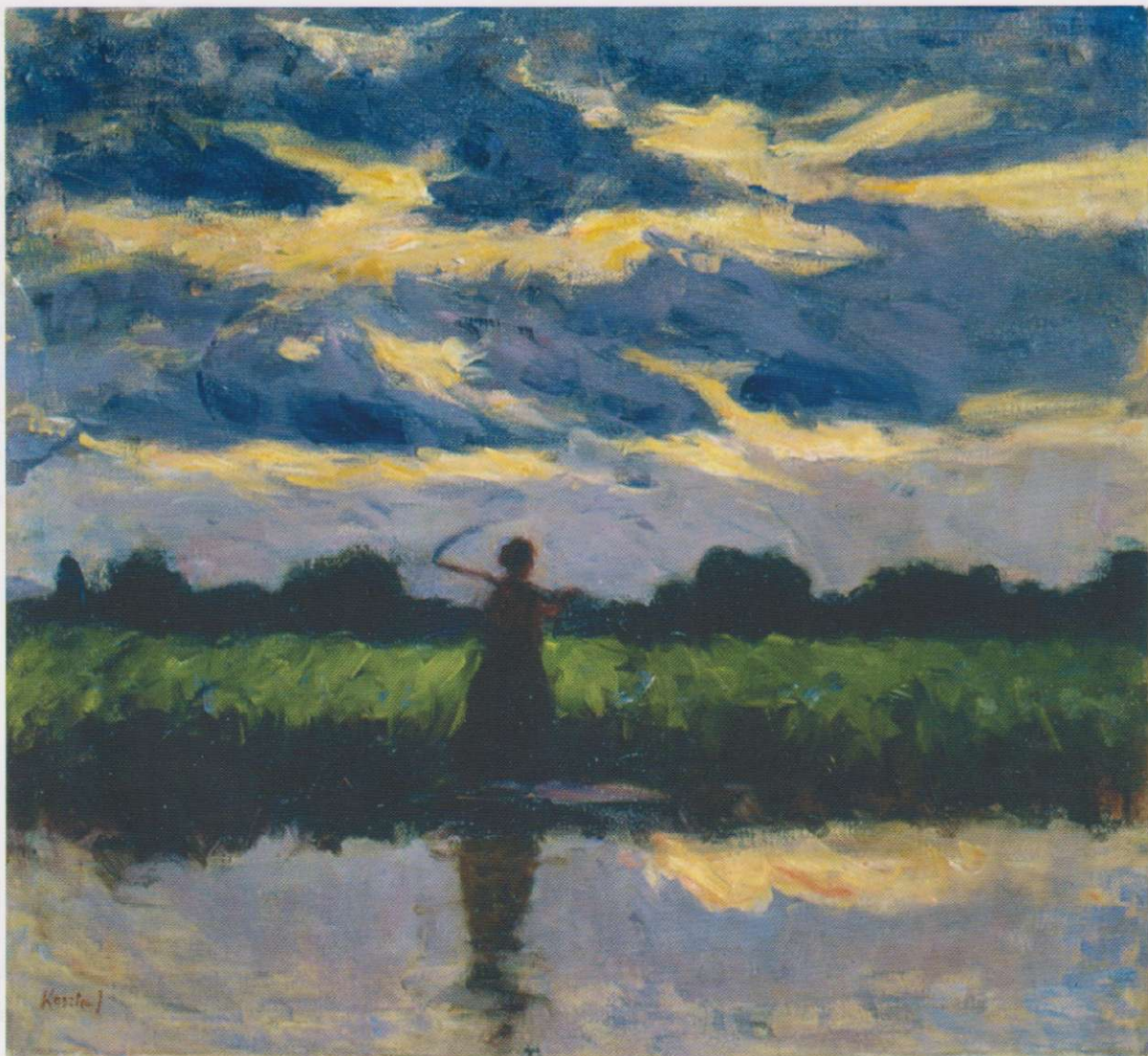
Főbb vonásaiban a *Domboldalon* kompozíciója tér vissza a két évvel későbbi, életművében fontos állomást képező, *A mezőn* című képen (5. kép). A két nőalak közül csak az egyik sziluettje magasodik kissé a horizont fölé, a másik szinte beleolvad az anyaföldbe. A sík vidék struktúráját vízszintes, párhuzamos színfoltokkal hangsúlyozza. Koszta ezzel rátalált a leginkább sajátjának érzett alföldi táj karakterének kifejezéséhez magától értetődően kínálkozó képépítő módszerre, mely ettől kezdve gyakran fel fog tűnni művein. Bár a szolnoki művésztelepet is felkereste (az állandó kiállítási Koszta teremben látható, Szegedről kölcsönzött *Vízfordókat* például, mely ennek a vonulatnak fontos állomását képezi, ott festette), mégis inkább a környékén szeretett festeni.

A *mezőn* Cibakházán készült, hogy magányában jobban tudjon az alkotásra koncentrálni. A festmény paraszthalakjainak földhöz kötöttségével és a gyakran alkalmazott sziluett hatással egyaránt Millet nevét juttatja eszünkbe, minden egyéb vonatkozásban azonban Koszta sokkal modernebb eszközökkel él. A tömörszerűen fogalmazott figurák körül, a mindenfelé felvillanó reflexekben, gazdag élet lüktet és a lehajló nő hátát hangsúlyozó lila fénycsíkban megjelenik a Koszta által olyannyira kedvelt kontrasztos színhasználat is. A még merészebb színhatású *Alkonyat* (6. kép) ugyanennek az évnek a termése. A sárga lilás kék, tépett felhős égbolt alatti sejtelmes derengésben épp csak felsejlő figura az eddigieknél is szerveesebb részét képezi környezetének. Az ellenfényes megvilágítás és a vastkos ecsetkezelés is Munkácsy hatalmas alkonyi színjátékait idézik fel emlékeztünkben, melyekben mindig felsejlett, akárcsak itt is, a transzcendencia. Annak ellenére, hogy Koszta nem tartozhatott a Munkácsy tanítványok közé, nagyon tisztelte munkásságát és ő az, aki belső indulattól fűtött, expresszív festészetével már a XX. század első évtizedében méltó folytatója

6. kép: *Alkonyat*, 1904 (Fotó: Kieselbach-Archívum)

Bild 6: *Abenddämmerung*, 1904

7. kép: *Vihar előtt*, 1909 (Fotó: Bokor Zsuzsa)
Bild 7: Vor Gewitter, 1909

lett Munkácsy ilyen jellegű törekvéseinek. Koszta számos alkotásán fejlesztette tovább a sötét és világos foltok, valamint a komplementer- és kontraszt színek összecsapására alapozó drámai megközelítést. Nem tudjuk, hogy a művész mennyire ismerte a Münchenben már sokak által forgatott színtani és optikai szakmunkákat, de az is elképzelhető, hogy legalább hallomásból felszedett egyet s mást a számára igencsak fontos ismertetések közül. Az azonban kétségtelen, hogy ritka biztonsággal igazodott el a színek viszonylatai között. Kifinomult színérzékének egyik legszebb bizonyítéka a

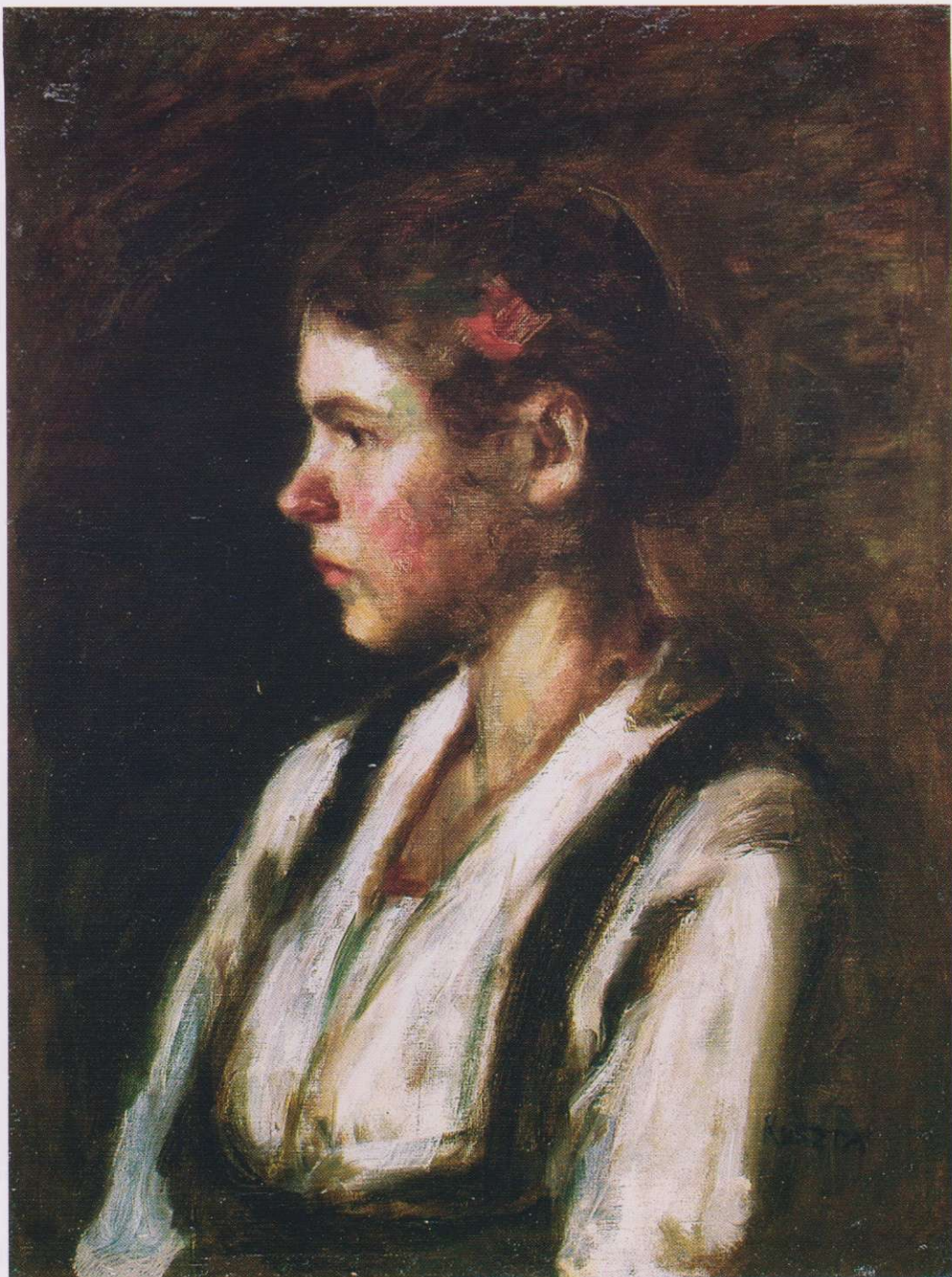

8. kép *A gondokba merült*, 1902 (Fotó: Nagyházi-Archívum)

Bild 8.: *In Sorgen verwickelt*, 1902

Vihar előtt (7. kép), melyet *Eső után* címen reprodukáltak a Múcsarnok 1909/10-es téli tárlatának katalógusában. A festmény rendkívüli színereje a reflexekkel gazdagított lilák, sárgák és zöldek fantasztikus kontrasztjában rejlik, amely különös vibrálást idéz elő a szemlélő recehárttyáján. Az izzó ellentétet még robbanékonnyabbá hangolja a vázaltszerűen elnagyolt formakezelés, a szenvedélyes ecsetjárás. Kiállítás rendezéseim során érdekes jelenséget tapasztaltam ezzel a különös kisugárzású, varázslatos festménnyel kapcsolatban: a természetben közvetlenül megfigyelt színváltozásokhoz hasonlóan Koszta Művének színértékei is rendkívül érzékenyen követik a kiállítási termekben tapasztalható különféle megvilágítási fokozatok legapróbb változásait is. Nagy ablakokkal, vagy tetővilágítással biztosított természetes fénynél a legszembetűnőbb ez a jelenség: elég, ha felhő úszik a nap elé, és a kép imént még felgyült, tüzes színei hirtelen kialszanak, eltompulnak.

Koszta József művészetének egy másik vonulatát képezik hűséges társát, Annuskát, majd egy kis lelenc leánykát, Katókat és egyéb ismeretlen nevű kislányokat és asszonyokat ábrázoló, lírai képei. Nem nevezhetők portrénak, aminthogy zsánerképnek sem: a festő címadásaival is fontosnak tartotta jelezni, hogy egy-egy lelkiállapot, vagy egy köznapi szituáció megragadása volt a célja. Talán már az 1899-ben festett és a kolozsvári múzeumba került *Csigabiga* című képhez is Annuska volt a modellje. Törékeny alakja, fitos orra, apró kontya a *Domboldalon* egyik leánykáján, a *Kosaras leányon*, sőt a *Vízbordók* több figuráján is feltűnik. A meghitt hangulatú sorozat beharangozója kiállításunkon a sokáig lappangott festmény, *A gondokba merült*, 8. kép), amelyet 1903-ban az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításán mutattak be és a katalógusban is reprodukálták. Annuskát a többi képen általában profilból látjuk, itt azonban finom, tiszta arca, komoly tekintete kivételesen szembenéz velünk. Ekkortájt készülhetett az *Ablaknál* is, mely már nem barna, hanem mályvaszínű ruhában, térdén fehér kendővel, az ablak elé rajzolódó profillal, hajadonfőtt jeleníti meg a jóval idősebb, indulatos, nehéz természetű művész küzdelmes életét önzetlenül megszépítő, türelmes fiatal teremtést. Az ablakon beáramló fény-sugarak által megvilágított figura és a puha, meleg homályba burkolt háttér ellentétének lágy festőisége kedvelt művészi toposz volt évtizedeken keresztül. Például Hollósy is élt vele és Koszta is gyakran visszatért hozzá, nem csak figurális képein, hanem csendéletein is. Kedves modelljei közelébe azonban sosem felejtett elhelyezni egy-egy virágcserepet, vagy vázát virággal, és ha másra nem volt módja, legalább a hajukba tűzött egyetlen szál piros virágot, amely mindig szépen rímelt az arc pírjára (*Annuska, hajában virággal*, 9. kép). A lírai hangulatú, egyszerűséget, tisztaságot sugárzó képek az évek multával szépséges sorozattá álltak össze, remekül tükrözve nemcsak a mogorvának mutatkozó, öntörvényű festő őszinte ragaszkodását élete párjához, hanem – épp a modell azonossága miatt – Koszta stílusának, kifejezési módjának változását, kiteljesedését is. Nevezetes első egyéni tárlatának anyagából a Vasárnapi Újság 1917-es évfolyamában reprodukált *Tükör előtt*

9. kép: Annuska hajában virággal, 1910 körül (Fotó: Nagybázi-Archívum)

Bild 9: Annuschka mit Blume in ihrem Haar, um 1910

című képe például, amely mostanában az *Annuska tükör előtt virággal* címet viseli (10. kép), meglepően modern hatású, ötletesen komponált alkotás, amelybe Koszta minden bizonnyal beépítette párizsi tanulmányútjának megfigyeléseit is.

Az Annuska-képek kedvéért tett előreszaladásunk után most feltétlen vissza kell térnünk a művész olaszországi ösztöndíjas éveire, amelyek a Fraknoi díj elvárásának megfelelően egyetlen vallásos tárgyú kompozícióját eredményezték. Ahogyan a történeti téma sem lehetett akadálya a

10. kép: *Annuska tükör előtt virággal* (Tükör előtt), 1916 körül (Fotó: Kieslbach-Archívum)
Bild 10: *Annuschka vor dem Spiegel mit Blume* (Vor dem Spiegel), um 1916

korszerű megfogalmazási módnak, a belőle fejlesztett *Három királyok* (11. kép) esetében is így történt. A Mátyás-kompozíció püspökeitől kölcsönzött, monumentális hatású figurák sommás formálású, ugyanakkor reflexekkel gazdagított felületeket képeznek, melyek fény-árnyékos lomhasága egészen új dimenziót kölcsönzött az ősi témának. És mégis, a parasztnadonna és a pásztorok subájához hasonlatos, súlyos köpenyeket viselő napkeleti bölcsek, avagy királyok, a Koszta életmű szerves részét, sőt egyik csúcsát képezik.

11. kép: Három királyok, 1906-1907 (Fotó: Bokor Zsuzsa)

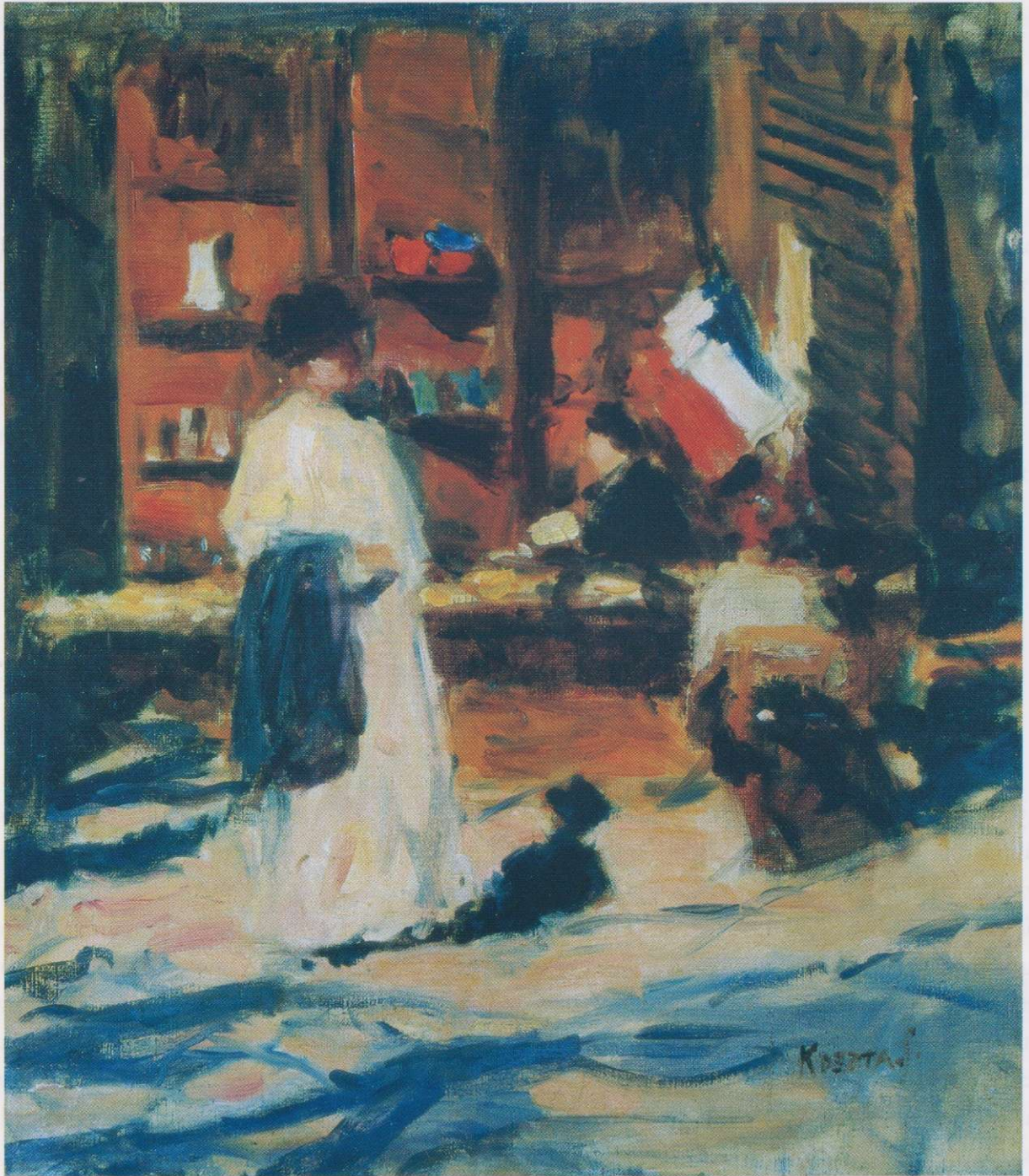
Bild 11: Dreikönige, 1906-1907

12. kép: Tenger, 1906 körül (Fotó: Villás-Archívum)

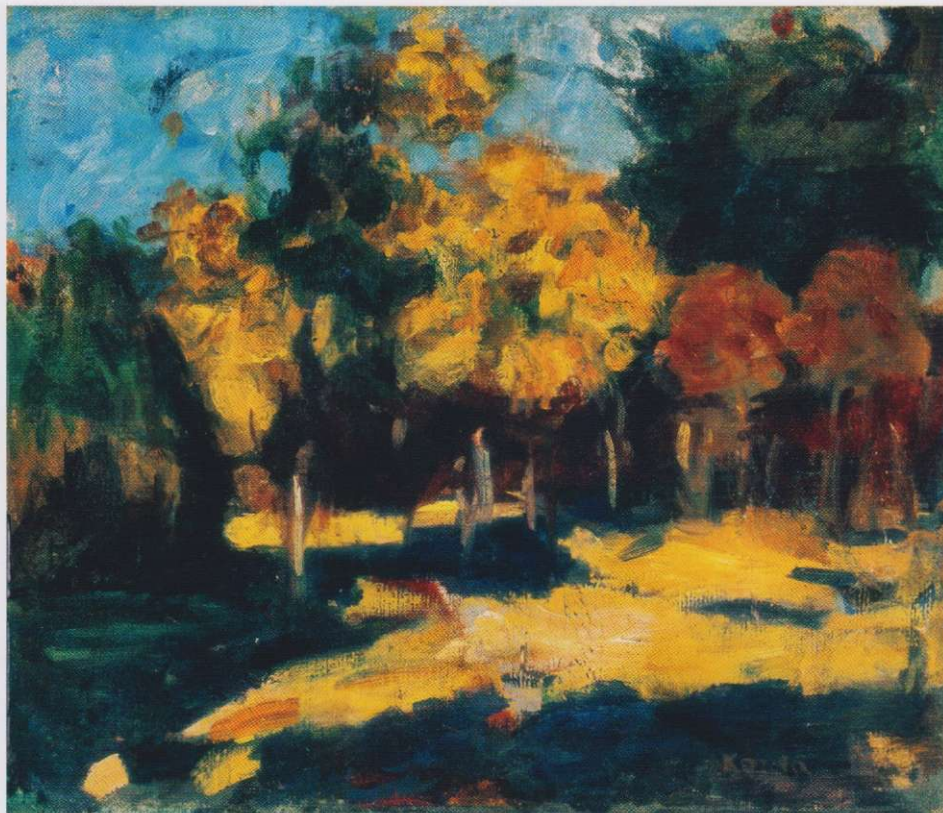
Bild 12: Meer, um 1906

Többszöri itáliai útjainak egyikén, Bényi László szerint a Fraknoi díjas években keletkezettek azok a csónakokat ábrázoló festményei, melyek teljességgel elkülönülnek az eddig megszokott Koszta tematikától. Közülük örömmel mutatjuk be a Debrecenben felbukkant *Tenger* címűt (12. kép), mely mai tudásunk szerint a friss Kossuth díjas idős mester 1948-as gyűjteményes kiállításán, majd egy 2003-as aukción volt mindössze látható. Koszta itt azt a fajta festeni tudást csillogtatja meg, amely a plein-air tanulmányokon csiszolódott művészek számára természetes lehetett, Kosztánál azonban, aki csak érintőlegesen dolgozott ebben az irányban, kuriózumnak számít. A kiegyensúlyozottan komponált, finom fényjátékokkal, tükröződésekkel megmozgatott felület varázslatos színvilága rendkívüli harmóniát, életszeretetet sugároz és a küzdelmekkel teli életút ritka boldog pillanatát sejteti. A festmény Koszta kedvelt alkotásaihoz tartozhatott, hiszen ki volt függesztve a Lakos-tanyai műtermében, amint az Fridrich János szentesi fényképész felvételén a balszélen látható (II. kép, 5. old.). A másik, többször publikált műtermi fényképen (I. kép, 4. old.),

13. kép: Párizsi kirakat, 1911 (Fotó: Mű-Terem-Archívum)

Bild 13: Pariser Schaufenster, 1911

14. kép: Erdőszéle (Fotó: Kiesellbach-Archívum)

Bild 14: Waldrand

ugyan kevésbé jól láthatóan, de felismerhetően jelen van a földön fekvő tanulmányok között kiállításunk további meglepetése, a *Tengerpart*, feltehetően belgiumi és hollandiai tanulmányútjának terméke 1912-ben. Egyes források egy itáliai utazást is valószínűsítenek erre az évre, így ez a helyszín sem zárható ki. A strandkabinok előtt kavargó tömeg látványa előtti gyors rögtönzés frissessége tanúsítja, hogy Koszta igenis nyitott volt az újabb és újabb impressziók befogadására és saját erejének, invenciójának próbára tételére. Így volt ez valamivel előbb, 1910/11-ben is, amikor végre eljutott Párizsba. Megpróbált kitartóan ellenállni a rázúduló hatásoknak, aztán – legalább egy kép erejéig – megadta magát és tapasztalatait gyümölcsötvetve megfestette a *Párizsi kirakatot* (13. kép). Bár kiállításainak katalógusaiból két párizsi témájú kép címét is ismerjük, mára ez az egyetlen festmény nyújt fogódzót Koszta ottani tevékenységéhez. A nyughatatlanul vibráló színekavalkád, az erőteljes foltfestés energiája nem is esik olyan messze a párizsi Vadak törekvéseitől, mint amennyire Koszta Matisse-t bíráló megjegyzéseiből gondolhatnánk. A kép minden ízében érzékelteti azt a nagyvárosias lüktetést, felfokozott életritmust, amely bizonyos idő elteltével rendszerint arra

készítette a magának való művészt, hogy amint lehetséges, megszökjön épp aktuális nagyvárosi tartózkodási helyéről és átadja magát a tanyai visszavonultság biztonságos nyugalmának.

Most is így történt és a nagy tanulmányutak korszakának végeszakadtával a sokat tapasztalt festő, szentesi bérelt tanyáján letelepedve, hagyta magában leülepedni a tengernyi benyomást. Eleinte szelídebb színharmoniókkal, az adott látvány kolorisztikus effektusaihoz hűségesebben ragaszkodva, ám mindig pasztózusan festette környezetének változatos motívumait (*Erdőszéle, 14. kép*). Szívesen festett vízparti részleteket, különösen, amióta rendszeresen kijárt festeni a Lakostanya közelében fekvő Berekhát hatalmas szélmalomához és a tövében meghúzódó cigányputrikhoz. Megannyi hálás festői motívum és kitűnő alkalom az egymástól alig különböző kivágatú és témájú, ugyanakkor művészileg újabb és újabb megoldásokra csábító képsorozatok létrehozatalára (*Alföldi táj szélmalommal, 15. kép*). Ekkoriban kezdi kiaknázni az egyre sötétebbé váló égbolt és a rárajzolódó, világítóan fehérre meszelt házfalakerőtjeljes kontrasztjában rejlő feszültséget, mely az ékkövekként felragyogó alapszínekkel kiteljesítve most már festészetének maradandó elemévé

15. kép: *Alföldi táj szélmalommal, 1911-12 körül* (Fotó: Kieselbach-Archívum)

Bild 15: *Tiefländische Landschaft mit Windmühle, um 1911-12*

válk akkor is, ha pár év múlva eltűnik képeiről a szélmalom. Helyét bármely alföldi motívum elfoglalhatja, mondjuk például a szénaboglyák. Ugyanis többé nem a képtárgy az igazán érdekes, hanem a tájnak és a benne munkálkodó embernek a karaktere, illetve egymással való kapcsolata, és nem utolsósorban az a hatás amelyet mindez a művész képzeletében a felfokozott, ugyanakkor gondosan mérlegelt színek által felgyújtott. Az 1910-es évek közepére Koszta így érkezett el a valóban mesteri és őrá talán legjellemzőbbnek tartott sorozatához, a *Kukoricatörés*-képekhez. Az

16. kép: *Kukoricatörők*, 1917 körül (Fotó: Bokor Zsuzsa)

Bild 16: *Maisernte*, um 1917

újra és újra megfestett, Koszta által is igen kedvelt kompozíciókon két-három figura foglalatoskodik a markot gyötrő, aranyló kukoricaszárak sűrűjében (16, 17. kép). Fáradhatatlanul variálja a gesztusokat, a megvilágítás intenzitását, mindig szem előtt tartva a helyi színek és a fény együttes, egymást erősítő fokozását, amely szinte megoldhatatlan szakmai problémát jelentett volna sok kortársának, de nem úgy Kosztának. Az izzó magyar nyár perzselő hőségét árasztják ezek a képek,

17. kép: Kukoricatörés, 1917 után (Fotó: Mű-Terem-Archívum)

Bild 17: Maisernte, nach 1917

közülük is főként azok, amelyeken a mély árnyékok tüzes sebekként égnek bele a hajladozó parasztasszonyok izmos karjaiba, arcába. Koszta József expresszív festészete ekkoriban már egy felfokozott kifejezőerejű, rendkívüli tömörségű realizmusba torkollott, amely kiválóan alkalmas volt a szélsőséges éghajlat és a nehéz természeti-társadalmi adottságok által meghatározott konok alföldi parasztság jellemzésére is. Ám éppen a végletekig feszített, indulatos karakter az, ami elválasztja Koszta expresszív művészetét más alföldi festők tevékenységétől. A függetlenségét konokan őrző Koszta rokonszenvvel figyelte a szintén magányosan küszködő Tornyai János, Nagy István, illetve a kissé más irányt vett Rudnay Gyula eredményeit, sőt igyekezett velük kapcsolatban maradni. Igazi alkotói közösség azonban sem velük, sem a szolnokiakkal nem alakult ki köztük. Öregségében aztán Koszta fájdalommal érezte ennek hiányát.

Ezekben az években a mester rendszeresen dolgozott a szolnoki művésztelepen, illetve a város környékén. Talán itt keletkezett – ha nem éppen valamelyik külföldi útján – a Rippl-Rónai Ödön által Kosztától megvásárolt *Vörösfalú ház* (18. kép), a művész oeuvrejében egészen társtalan

18. kép: *Vörösfalú ház*, 1917 (Fotó: Gózy Gáborné)

Bild 18: *Haus mit roter Wand*, 1917

19. kép: Muskátlis kislány, 1917 körül (Fotó: Mester Tibor)

Bild 19: Mädchen mit Geranie, um 1917

20. kép: Tányértörő nő, 1919 körül (Fotó: Mester Tibor)

Bild 20: Frau mit Teller, um 1919

21. kép: Piroskendős lány, 1917 körül (Fotó: Füzi István)

Bild 21: Mädchen mit rotem Tuch, um 1917

kép. Az élénk, telt színek rendkívüli dekorativitást kölcsönöznek az amúgy szilárdan felépített kompozíciónak. Ezen kívül valóban Szolnokhoz köthetőek remekbe szabott Katóka-képei is, amelyek végtelen gyengédséggel foglalkozik a hányatott sorsú kislány még kiforratlan egyéniségével. Mind közül kiemelkedik a *Muskátlis kislány* (19. kép) a pirosak és zöldek kontrasztos reflexeire épülő dinamikus színvilágával, meghatóan őszinte gesztusával. Az amúgy mogorvának mutakozó, gyermektelen művész mély beleérzéssel jeleníti meg modellje gyermeki elfogódottságát. A kislányképek lírai megközelítését híres *Tányértörő nőjén* (20. kép) fejleszti tovább, itt főként a fehérek és zöldek pazar összjátéka teszi annyira élővé, vibrálóvá a színek kompozíciót. Koszta még öregkorában is büszkén emlegette a festményen fellelhető hétféle fehér szín szuverén alkalmazását.

A hosszú felkészülési időszak után végérvényesen magára talált művész az eddiginél is nagyobb lendülettel próbálja ki magát a különféle képtémákban. Ha telítődik az egyikkel, frissítésül előveszi a másikat és nyomban visszaigazolást is kap törekvései helyességéről az ismétlődő kiállítási sikerekből. Az elvesztett világháború, Trianon sokkja utáni általános letargiában hihetetlen fogadókészség támadt a magyarságban – de mint a külföldi tárlatok igazolták, más országokban is – Koszta szenvedélyes és színpompás festészete iránt, mely az anyaföld termékenységéből és a föld népéből sugárzó életenergia visszaadására is alkalmas volt. Így aztán sorra festi a fiatalabb vagy idősebb, komolyan elmélázó paraszt-leányokat, asszonyokat, akik boldogan vállalják a nehéz munkájuk közbeni megpihenéssel járó modell ülést. Amikor a festő betelik a sokszínű reflexek nyugtalan villódzásával, mely érdekes ellentétet képez a passzív nyugalmat sugárzó fiatal arccal (*Piroskendős lány*, 21. kép), kicsit lelassul ecsetje, mint például a *Leány fekete tyúkkal* (22. kép) egyszerűbb színharmóniáinak megragadásakor. Aztán újra hangulatot és modellt vált, hogy minduntalan visszatérjen élete párja, Annuska megörökítéséhez, különféle tevékenységei közben. Saját magát is rendszeresen lefesti (*Kalapos önarckép*, 23. kép). Épp olyan éles tekintettel vizsgálja magát a lelkét tükröző arcvonásokban, a múltó évek jeleinek szaporodásában, mint ahogy környezetében is folytonosan terepszemlét tart – nem csak az épp akkor és ott számára megfelelő szín-, megvilágítási fokozat és motívumvilág kiválasztására, hanem immáron jó gazdaként is. Kiterjed figyelme a baromfiudvar szereplőire (24. kép) és a többi jószágra is – ahogyan embertársait pár ecsetvonással kitűnően jellemzi, az állatokról is találó képet nyújt. Mindezekon kívül nagy közkedveltségnek örvendenek remekebbnél remekebb virágcsendéletei. Egyik példaképe, Munkácsy Mihály élete egy periódusában rendszeresen visszatért a festőien elrendezett virág kompozíciókhoz, Kosztának viszont évtizedeken keresztül volt kedvelt témája. Többnyire mély barna, vagy mély zöldes háttérből ragyognak ki a parasztudvar virágaiból kötött, élénk színű csokréta (25. kép). Kiállításunkra négy különböző hangulatú és felfogású csendéletet választottunk ki a széles választékból. A laza, gyors ecsetvonásokkal felvázolt *Muskátlis* (26. kép) szervesen illeszkedik az 1920-as évek tájékán

22. kép: Leány fekete tyúkkal (Fotó: Mester Tibor)

Bild 22: Mädchen mit schwarzer Henne

23. kép: Kalapos önarckép (Fotó: Bokor Zsuzsa)

Bild 23: Selbstbildnis mit Hut

megfigyelhető könnyedebb formakezelésű periódusba, és a *Szegfűs csendélet* (27. kép) sejtelmesebb, majdnem misztikus hangulatának is van megfelelője a tájképek között.

Kosztá műveinek datálása 1920-tól kezdve, sőt valamivel korábban is, meglehetősen akadályokba ütközik. Ő is azok közé a festők közé tartozik, akik időnként visszatértek egy-egy régebben kipróbált módszerhez, legfeljebb apróbb változtatásokat eszközöltek rajta. A régi katalógusok csak a legritkább esetekben szolgálnak méretekkel, a mester lakonikus címadása sem igazít el bennünket. Így például nem igazán tudjuk, hogy a szentesi Dobos-gyűjtemény díszje, a *Napraforgó földön* (28. kép) előbb készült-e, mint mondjuk a Nemzeti Galéria *Tájkép tehénnel* c. festménye. Mindkettőt nyugtalan, szaggatott ecsetvonásokkal, ösztönös könnyedséggel festette alkotója, csak éppen az utóbbi kép inkább az impresszionisztikus ecsetkezeléshez van közelebb, míg az első már-már foszforeszkáló színei vázlatosabb, összefogottabb összképet adnak. Még a hozzájuk aránylag közel álló figurális képek, a *Nő virágseréppel* (*Ablaknál*), vagy a pécsi *Rőzsés lány* (29. kép) sem adnak elegendő segítséget e kérdés feloldásához. Válogatásunkban ezért mindegyik típusból bemutatunk egyet-kettőt annak bizonyítására, hogy a közvélekedésben aránylag egysíkúnak tartott érett mester milyen széles spektrumban és milyen erős érzelmi telítettséggel dolgozta fel a környezetadta motívumokat. Itt vannak egyrészt olyan főművei, mint a sötétkék ég és a szikrázóan fehér házfal éles ellentétén diadalmaskodó színpompára épülő *Rubaszárítás* (30. kép), Koszta híres, „éjszakai napfényes” gúnynévvel illetett egyik legszebb kompozíciója. Másrészt abból is ízelítőt kaphatunk, hogyan járt el akkor, amikor teljes fényteltettségekben rakta egymás mellé *Pipacsos táján* (31. kép) a legtüzesebb tiszta alapszíneket. A majdnem tarkának tűnő színek kompozíció keménysége a népi hímzések naiv dekorativitását idézi fel emlékezetünkben.

Aztán ezen is túllépett és a harmincas években főként a látvány koncentrátumát kereste (*Fehér házak*, 32. kép). Itt is fojtóan sűrű a levegő, nagyok a sötét-világos ellentétek, de az egyre inkább autonómmá váló képi világban már nem a tapasztalat közvetlensége uralja a művészi mondanivalót, hanem a belőle leszűrhető szubjektív benyomás. A már-már monomániásan ismétlődő tanyai részletek és a mezőről hazatérő asszonyok újra és újra megfestésével az utolsó erejét összeszedő mester egyre feszítőbbé, robbanékonyabbá hangolta a reflexektől felgyújtott, szenvedélyesen felizzó színek kontrasztjait.

A kiállított műveken végigsorjázó áttekintést a művészettörténeti pályámra annak idején atyailag útnak indító Ybl Ervin gondolataival szeretném zárni. A széles európai kitekintésű tudós nagyszerű kiállításokat rendezett külföldön a magyar művészetről és sosem felejtkezett el Kosztáról, akit mélyen tisztelt. Ki tudja, hogy a Magyar Művészet 1949 márciusi számában napvilágot látott cikk eljutott-e még a haldokló mester tudatához? „Koszta érett stílusának egyik legnagyobb értéke, hogy kiegyenlíteni képes a térillúzió-keltés és az egyenletes, síkhatású színharmóniák ellen-

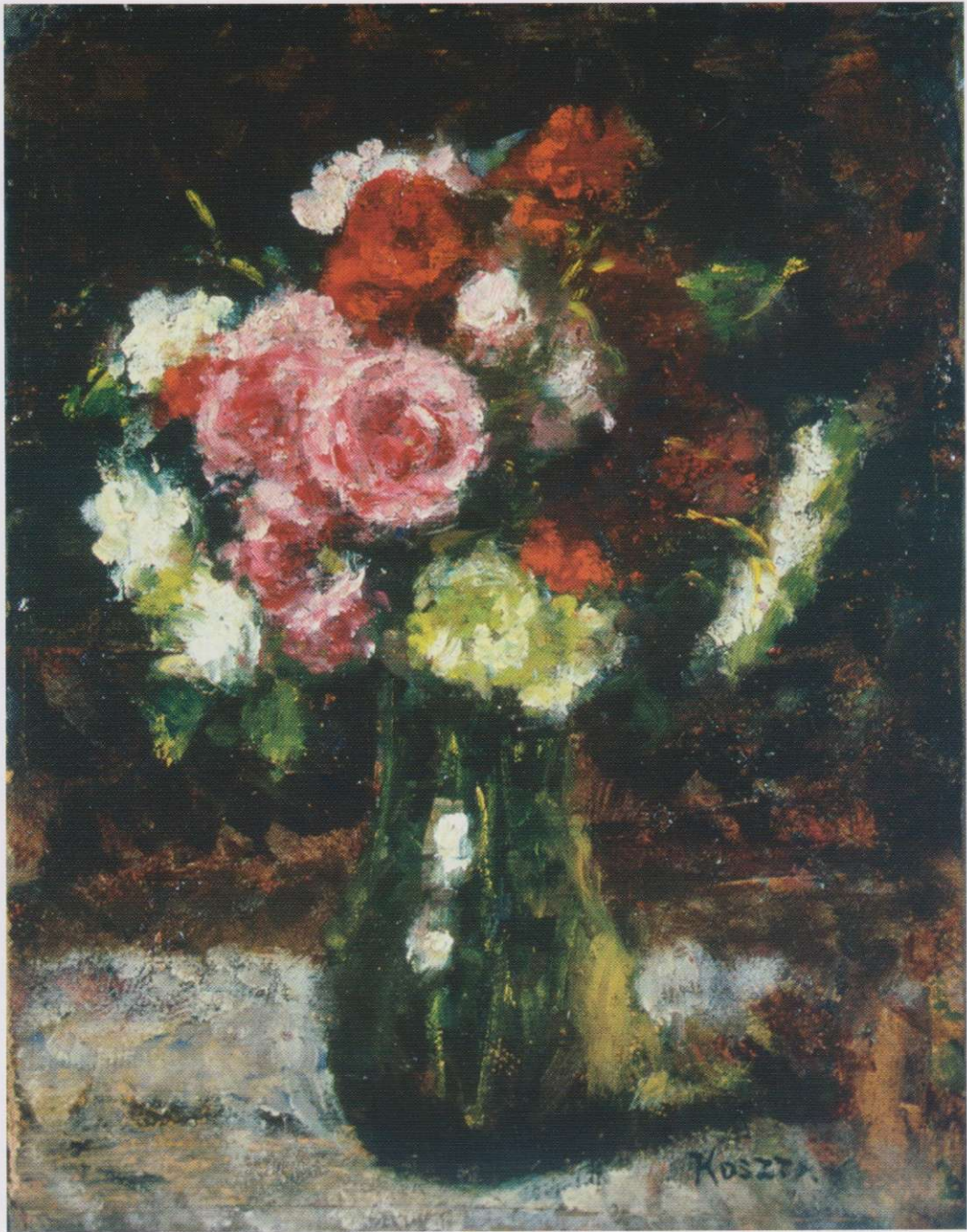
tétét. Képeinek mélységét a fölfokozott színek egyenértékűsége ellenére sem ejti el, a távolságban sem tompítja a tónusokat. Akárcsak a középkori színek egyenértékűsége ellenére sem ejti el, a távolságban sem tompítja a tónusokat. Akárcsak a középkori üvegablakokon, egyenletesen ragyognak színei. Ez hozza művészetét a Fauves-ok, különösen Rouault stílusának szomszédságába (...Rouault artisztikus archaizálással deformálja a formákat, Koszta ellenben nem áldozza fel a valóságot. Magyar paraszti lényé tiltakozik minden torzítás ellen (...)) Művészete nem prófétai, nem

24. kép: Tyúk, 1930 körül (Fotó: Kieselbach Archivum)

Bild 24: Henne, um 1930

a jövő stíluslehetőségeit kémleli, a festői, kifejezésbeli vízió tárgyi realitással párosul benne; cigányosan zengi a színek elvonatkozásaival a magyar lélek élményeit. Művészi igazsága tökéletesen fedi a paraszti elképzelést. Élete, szemlélete nem vékony társadalmi rétegben, hanem népünk televény földjében gyökeredzik. Ez élteti festészetét, akárcsak a hit a középkori művészetet. Stílusa nem mesterkél, számító kereséseken, az irányok közötti válogatáson alapul, úgy fest, amint Isten énekes madarai dalolnak. Így ítélték róla külföldi méltatói is, ezért állították szembe ösztönös

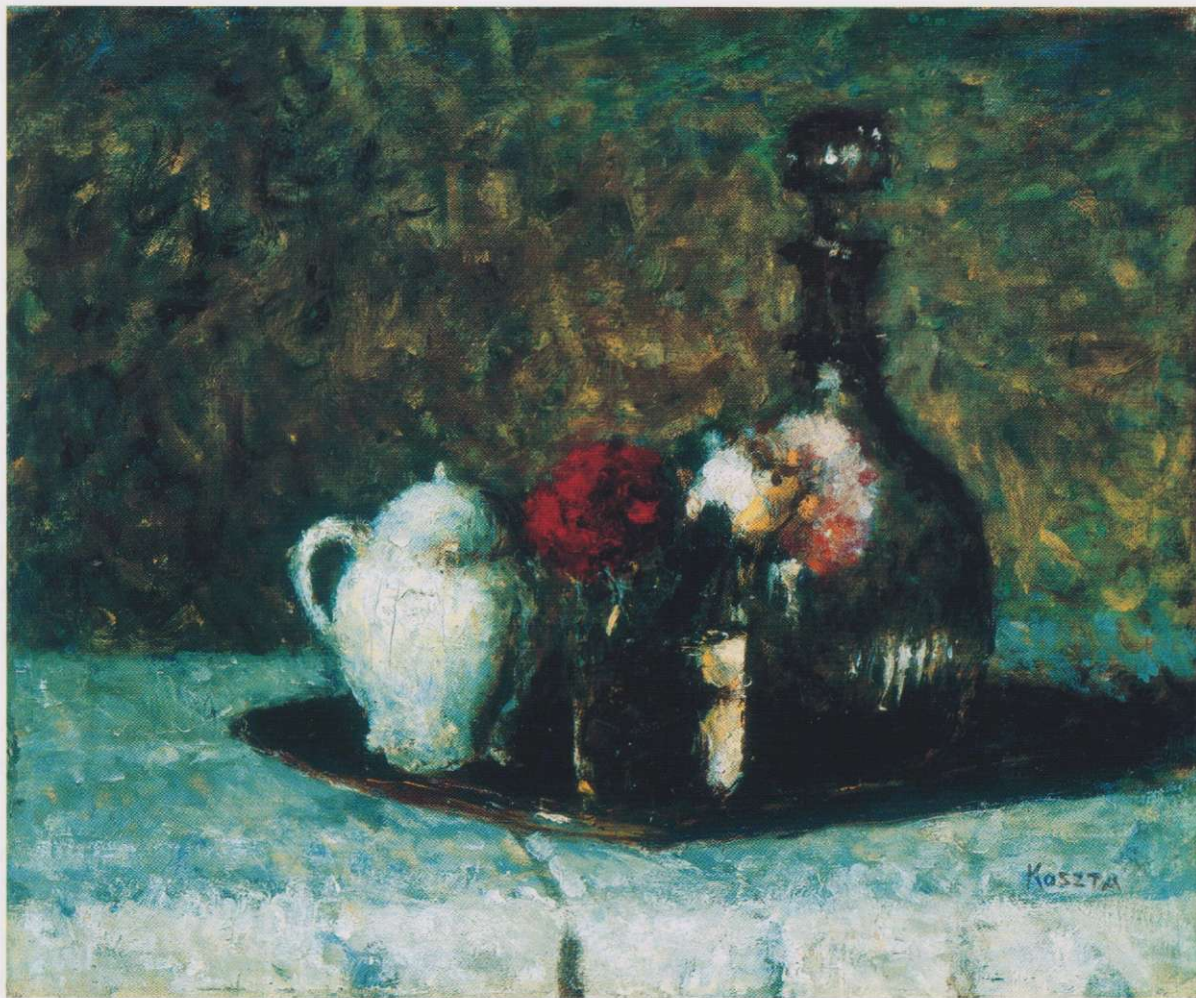
25. kép: Csendélet, 1930 körül (Fotó: Mester Tibor)

Bild 25: Stilleben, um 1930

26. kép: Muskáthi, 1920-as évek (Fotó: Kieselbach-Archívum)

Bild 26: Geranie

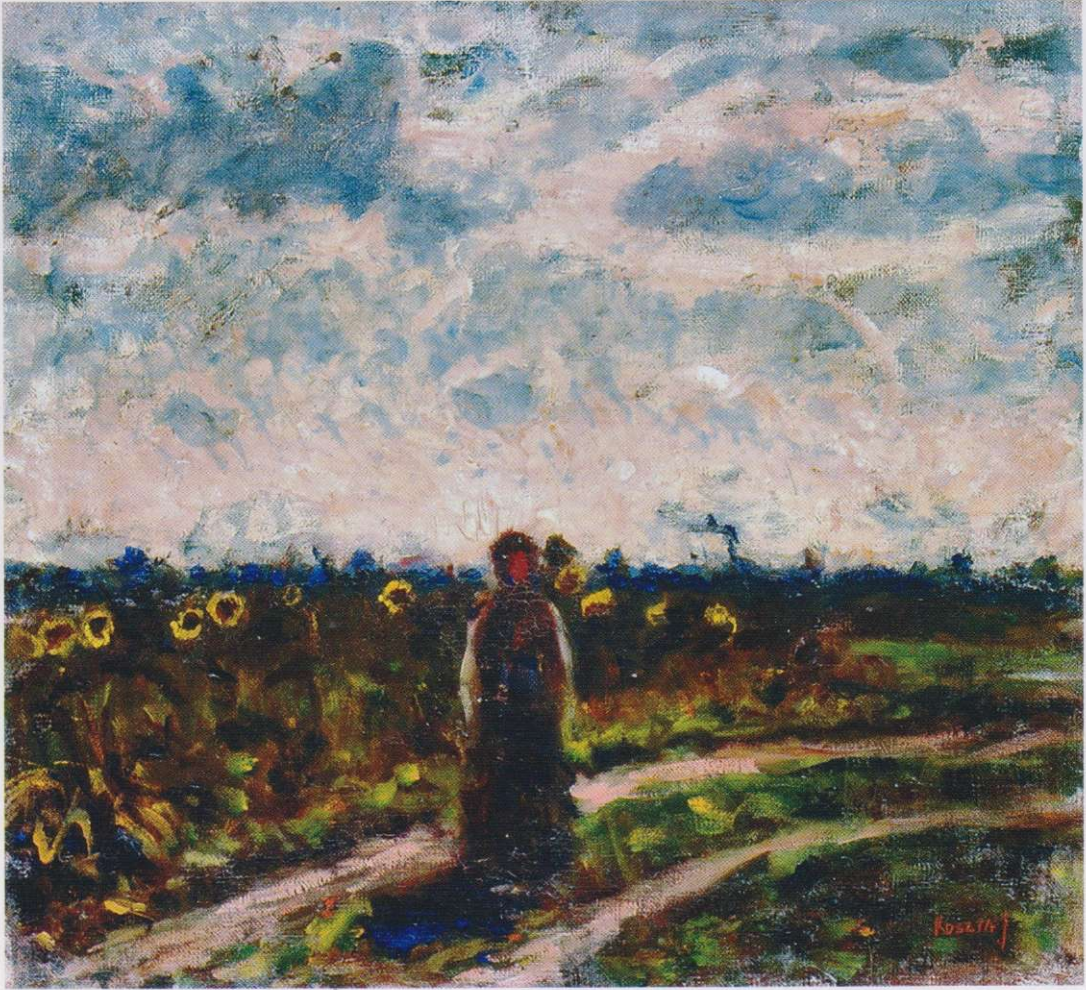

27. kép: Szegfűs csendélet, 1930-as évek (Fotó: Kieselbach-Archívum)

Bild 27: Stilleben mit Nelken

művészetét a nyugati izmusok 'cerebrális' törekvéseivel. Festészete el nem apadó, eleven forrás, természetes ömlése elüt az artisztikus szökőkutak sziporkázóan szellemes, de mesterkélt játékaiktól. Stílusát Nyugaton nem egyszer barbárnak minősítették, pedig üde frissességéért, – ha nem is vallották be, – szívesen odaadnák kiélt festői kultúrájuk nem egy absztrakt-konkrét rejtvényét.” Koszta József szuggesztív erejű, másokkal összetéveszthetetlen klorizmusának ismerete a mai kor magyarsága számára is biztos fogódzót nyújthat hanyatlóban lévő vizuális érzékenységünk további fejlesztéséhez és nemzeti hagyományaink újra megtalálásához.

Szinyei Merse Anna

28. kép: Napraforgó földön (Fotó: Nagyházi-Archívum)
Bild 28: Auf dem Sonnenblumenfeld

Válogatás a Koszta Józseffel készült, még életében megjelent interjúkból, nyilatkozatokból

– Most hallgassuk egy kicsit Koszta Józsefet, mit beszél munkájáról, életéről.

„Reggel felkelek hatkor, kimegyek, megnézem a tebeneket. Aztán bemegyek a műterembe, megnézem, hogy mit is csináltam tegnap. Napközben csatangolok, barangolok s kiválasztom a témát, amit meg akarok festeni. – Az embernek ilyenkor már az idegeiben van a kép, izgatja. Összeszedem cókókomomat s megyek ki festeni. Nyáron, úgy a délután öt óra körüli hangulatot szeretem, délelőtt kissé 'nüchtern' [józan, izetlen. SzMA] a természet. Dolgozom vagy két óra hosszat odakiünn, tovább nem, mert változik a világítás. De néha tízszer is kimegyek ugyanabhoz a témához, odabaza alig korrigálok rajta valamit. Csak a természet előtt szeretem festeni a képet. – Néha persze kínlódik az ember, mint a kutya s a tizedik próbálkozás után hirtelen levakarja az egészet, mert érzi, hogy ez nem az, amit szeretne. Akkor aztán fellélegzik, mert az a sok odakent vacak nem dögleszti a színt. – Az érzések újra frissek s a piktori lendület újra forrong. A kínlódás aztán mégis kifizetődik. A Három királyok című képemen (ami a múzeumban van), tavasztól őszig dolgoztam s nem jutottam semmire. Akkor aztán egy új vásznon 5 nap alatt megfestettem s jó lett.

– Hallom néha, hogy transzponálom képeimen a színeket. Csodálkozom rajta, ha azt mondják, hogy nem olyan a kép, mint ahogy a természetben van. Pedig én csak azt csinálom, ami ott van! Persze nem szoktam nézni a részleteket, hanem az egészet. Nem egy színt, egy tónust külön, hanem együtt a mellette lévővel. Így aztán az ég néha azért sötétebb, hogy a fehér fal, amelyre rásüt a nap, 'kiblicceljen' [villámként ragyogjon ki]. A képen a természet együttes megjelenése legyen.

– Képekre, se régire, se újabbakra nem gondolok festés közben. Nagyon szeretném utánózni a nagy mestereket, Velazquez, Goyát vagy akár egy Claude Monet-t, – akiket szeretek, mert ők is őszintén azt csinálták, amit láttak – de nem tudom. Csak a természetet magát; csak hozzá tudok ragaszkodni. És csakis így lesz jó a kép!

– A kispikulált, hideg képeket nem szeretem. A művészet szóljon a lélekhez. Voltam tavaly pár hónapig Párizsban. Sok képet láttam. De ezek az új irányzatok, divatok hamarosan elmúlnak. Lehet, hogy nem értek hozzá. Hiába mondja valaki, beszéljek arabusul, ha nem tudok! Vannak jó nevű piktorok, kik egész életükben hatások alatt dolgoztak, mindig utánóznak. Ez nem ér semmit. Igen, akik a saját nyelvükön beszélnek, egy Rembrandt vagy akár egy Manet!

– A piktor, aki nem a természetben, mélyen a földben gyökeredzik, az nem az igazi. Annak a fantáziája csak agyaglábakon jár! A kiagyalt kép sobasem lehet jó. Technikailag tán érdekes, – de nincs igazi súlya.

– Mit csinálók, ha nem festek? Kicsit veszekszem a cseléddel. A szénát hozom rendbe, a gyümölcsfáimat ápolom, tisztítom, kefélem őket. Felmászok egy odatámasztott létrán s ettől a kis munkától nagyot lélegzik az ember a

friss levegőn. – Néha bemegyek a városba, a kávéházban elbeszélgetek a fiatalsággal, sok művelt, okos ember akad ott. Nagyokat sétálok, újságot olvasok. – Jó kiinn a falun, a tanyán. Megvan a fizikai és lelki kielégülésem és ami a fő, pingálhat az ember 'bis zur Bewusstlosigkeit' [ájulásig]."

(Herman Lipót: Művészek munka közben. Koszta József, in: Pesti Napló, 1932. február 21.)

„Brassóból kerültem ide az Alföldre. Ott végeztem a középiskolát, majd a fővárosban a mintarajziskolába iratkoztam be, mely a mai Képzőművészeti Főiskola elődje volt. Mestereim: Székely Bertalan, Lotz Károly voltak, majd külföldre, Münchenbe kerültem és ott négy és fél évet töltöttem az akadémián”.

– Kikkel volt ott a mester együtt – kérdezzük –, akik ma szintén nevek?

„Ott voltak mint növendékek: Réti István, Thorma János, Csóke István, Iványi-Grünwald Béla, meg sokan mások, akik ma a képzőművészet reprezentatív nevei. Itt Paul Höcker és Wilhelm Dietz [Helyesen: Diez. SzMA] voltak a mestereim, s hogy odakinn mennyivel más volt a szellem, mint idehaza, azt akkor láttam csak, amikor ismét hazajöttem Pestre.”

– Az első sikerek? – kérdezzük.

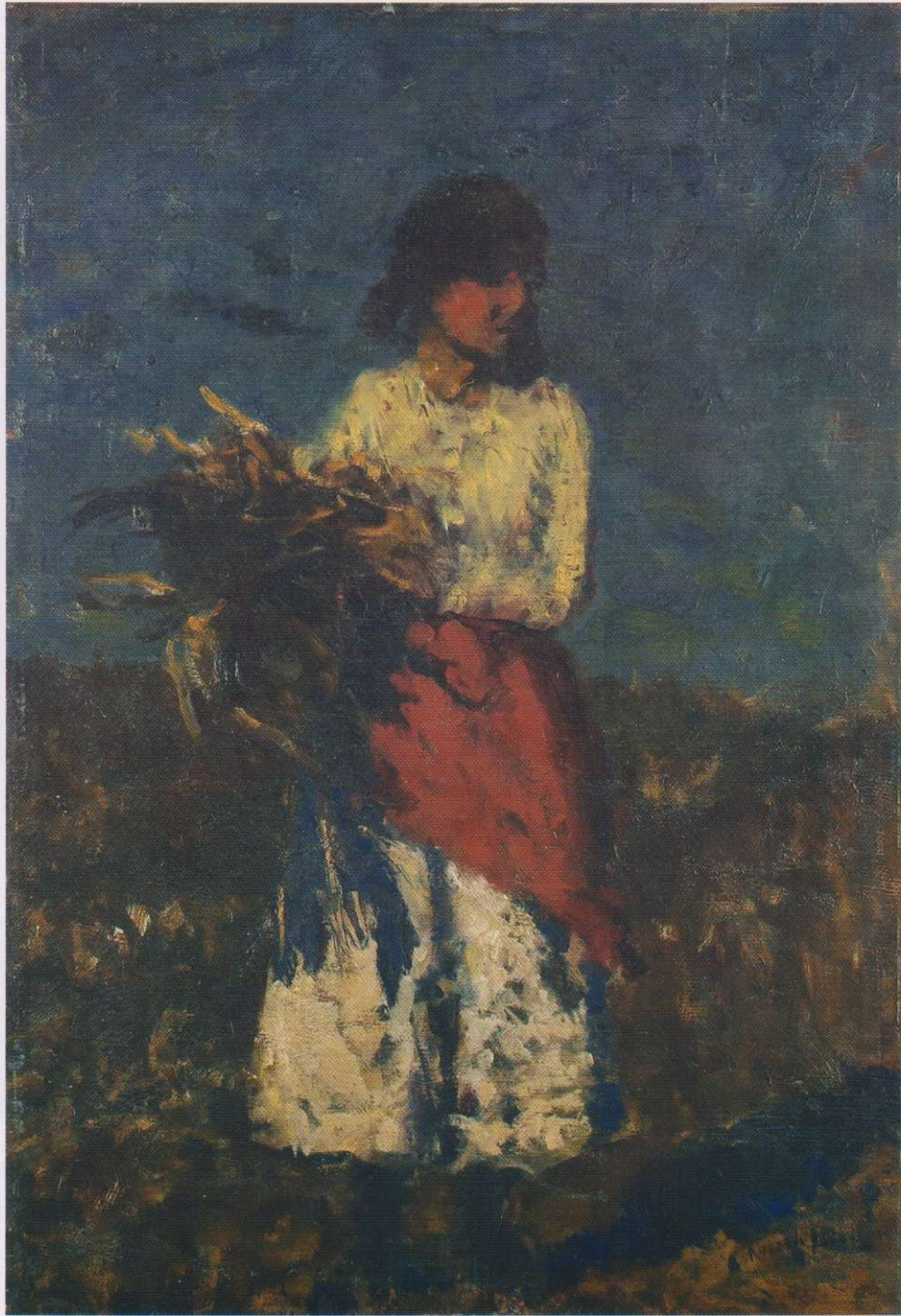
„Még a Benczúr-iskolának voltam tagja, amikor elfogott a vágy a vidék, a szabad természet után... Le is mentem az erdélyi Sárpatakra és ott festettem meg 1896-ban első nagyobb művem, a „Hazatérők” című vásznat, mely a Műcsarnok 1897-iki kiállításán szerepelt. A műnek osztatlan sikere volt: az állam megvásárolta és megkaptam a műbarátok ösztöndíját, amelyen Olaszországban utazgattam több mint fél esztendőig. Velencében és Flórenben töltöttem leginkább ezt az időt, majd hazatérve, ismét csak falura költöztem és ott pingálgattam, s amit művészeti eredményül felmutathattam, azt évről-évre kiállítottam a fővárosi tárlatokon. Az állam minden évben vásárolt képeim közül, ezek mind a Szépművészeti Múzeumban vannak, de sok került át belőlük az Andrássy-úti Új Képtárba is.”

– Mi volt a legnagyobb sikere?

„1917-ben az Ernst Múzeumban rendeztem kollektív kiállítást, amelynek hatása egészen kivételes volt, két nap alatt 63 képet vették meg. 1920-ban és 1921-ben rendezett másik két kiállításomon is hasonló jó eredményt értem el. Kiállításaim eredményét sajtósikerem is támogatta, ami aztán elindította utaimat külföldre is, mert azóta csaknem minden nagyobb világkiállításon szerepelnek képeim. Külföldi vevőim közt van az angol király, Mussolini és az olasz arisztokráciának több tagja.”

– Hogy került Szentésre a Mester?

„Itt jártam az Alföldön ezelőtt húsz éve. Kocsin utaztam, amikor egyik tanya előtt meglepetéssel állítottam meg a kocsiszt. A tanyahoz ugyanis egy festőműterem volt építve s ez engem annyira meglepett, hogy leszálltam a kocsiról és egyezkedni kezdtem a tanya birtokosával, aki nem volt más, mint Szentés város egykori polgármestere, az akkor

29. kép: Rőzsés lány (Fotó: Füzi István)
Bild 29: Mädchen mit Reisig (Foto: István Füzi)

ügyvédi gyakorlatot folytató Lakos Imre dr. Az ő tragikus véget ért öccsének, a nagytehetségű Lakos János festőművésznek épült a tanyán a műterem –, de az bizony nem sokáig használta. Alkuba bocsátkoztam a tanya gazdájával és nem telt bele hosszú idő – megvolt az alku. A tanyai műtermet kibéreltem és mindjárt le is telepedtem benne. Tíz évig laktam ott és másik tíz év óta lakom Várfokon a saját tanyámban, ahová a Lakos-birtokról költöztem át”.

– És meg tud elégedni ezzel az élettel a Mester?

„Csak itt érzem magam jól. És csak itt tudok igazán dolgozni. Összes munkáim, amelyekkel feltűnést keltem, mind-mind tanyai alkotásaim. A magyar táj színei, hangulatai annyira lenyűgöző hatással vannak rám és annyira idekötnek, hogy úgy érzem, másutt nem is igen tudnék dolgozni. Annyira magáévá tett és átbasonított a magyar föld varázsa, hogy talán élni se tudnék már nélküle és képeim, amelyeket itt alkottam, talán a magyar tájhangulat kifejező erejével képesek annyira hatni, mint azt a külföldi elismerésekből látom. S hogy speciálisan mért lakom épen Szentesen, arra csak azt mondhatom, hogy ez az a táj, mely leginkább és legegységesebben viseli magán a magyar fajiságot, a magyar táj jellegzetességeit.”

– Legközelebbi céljai?

„Legközelebbi céljaim? Pár éve új kollekción dolgozom, amit, ha a gazdasági viszonyok kedvezőbbek lesznek, be fogok mutatni a közönségnek.”

– Kérdezzük művészetpolitikai felfogásáról. Kitér a válasz elől. Cincinnátus nem azért hagyta ott a közügyeket, hogy velük tovább is törődjön. Alig bírunk egy-két szót feljegyezni:

„Minden művészeti irányzatot – legyen az régi, vagy új, figyelemmel kísérek és tanulmányozok. Felszívom magamba, de utánzója nem vagyok egyiknek se. Mindazonáltal sokak hatását nem tagadom magamon: a régiek közül Velazquez, Rembrandt, Tizian, az újabbak közül Cézanne azok, akik mindig intenzíven érdekelnek. A magyarok közül Munkácsy, Szinyei Merse és Paál László, akiket legtöbbször értékelek és ezekből a nevekből talán meg is állapítható, hogy milyen irányban haladtam és kívánok haladni a jövőben is.”

– A Mester (...) megígérteti velünk, hogy többször felkeressük. Mert őszintén szólva, kicsit unja magát benn, a városban. És a tanyán? kérdezzük csodálkozva.

„A tanya az más... Az az én világom. Az a színek birodalma. De itt csak falak vannak... És emberek.”

– Emberek, akik miatt Cincinnátus is az ekeszarvával cserélte fel a konzuli méltóságot.

(pb.): Koszta József, a magyar pikktúra Cincinnátusa, huszadik éve él vidéki tanyáján, in: Nemzeti Újság 1933. január 1.)

„Csongrád mellett van egy kis tanyám, – mondja, – ott élek. Szerény major, néhány állat, szárnyas, meg pár tucat gyümölcsfa van rajta. Ólak, tanyai épületek. Ott élek és dolgozok. Mindig szabadban festek. Reggel korán

30. kép: Rubaszárítás, 1920-as évek (Fotó: Mester Tibor)

Bild 30: Wäschetrocknen

kezdem, ameddig látok, nem hagyom abba. Este nyolckor fekszem, néha már hétkor. Igen egyszerűen élek, húst egyszer eszem naponta, vacsorára kis kávé, kenyér, meg gyümölcs járja. Nem iszom, nem dohányzom, pedig valaha nagyon füstös gyerek voltam, hetven cigarettát, meg öt-hat szivart is elszíttam. Rájöttem, hogy az ital meg a dohány ártalmas szenvedély. Olvasgatok elalvás előtt, meg néha éjjel, ha felébredek. Adyt olvasom. Valaha nem szerettem, most annál jobban. Megértem. Nagyon fel tud piszkálni. Hát, kérem, így élek. Egyszerű ember vagyok.”

– Bizonyos, hogy ez mind így igaz, ahogy darabosan, valósággal aprítgatva a szót, elbeszélte. (...) Önarcképét kell megnézni, az is ő, sőt csakis az ő, és az a festett Koszta József, virágos rozoga parasztkalapjában, a legnemesebb művészet ékesszólásával vágja ki a remek monológot, a teljes vallomást arról, hogy kicsoda, micsoda itt mellettem ez a tanyai ember? Aki egyébként az önarcképe előtt szemérmesen még elárul valamit titkából.

„Olyan felindulásban dolgozom, hogy egyszer holtan fogok összeesni a festő-állvány előtt.”

– Ez olyan meglepő vallomás, mintha nem is az eleven fakó ember nyekeregte volna el, hanem, a mondanivalóhoz méltó baritonon, az önarckép szólalt volna meg börtönének, rámajának cellájában.

(ks.) (=Kemény Simon): Beszélgetés jubileumi kiállításán

Koszta Józseffel, aki ötven éve festő, in: Az Est 1937. január 9.)

– Kimehetett újra Párizsba. Így meséli:

„Ráttam, hogy vénember koromban kellett azt meglátnom, mi is az igazi művészet! Cézannénál, ott a Pellerin-gyűjteményben, majd megbolondultam a gyönyörűségtől. Manet emellett nem volt elég tartalmas. Persze, szerettem volna mindig utánozni azokat, akik ennyire tetszettek – de hát nem ment. Mindig csak Koszta-kép jött létre. Mert a jó kép születik, nem lehet akarni. Némelyik vásznon rengeteget kínlódtam, levakartam, újra festettem. Egyszerre csak megvan. Az ember csodálkozik: egye meg a fene, hát hogy lett ez? De – őszintén szólva – szeretek is kínlódni, küzdeni, bizony sokszor talán a kép érdekében jó is volt, hogy nem volt pénzem. A muszály hozta belőlem ki a jó képeket. Elég, ha annyi van, hogy az ember nyugodt lélekkel levakarhatja a képet...”

„A földolog, hogy a természeti benyomás művészi, festői eszközökkel kifejezést nyerjen. Nem azt kell mondani a kép előtt: ilyen a természet, hanem: ezt érezte a festő, s lám, ki is fejezte. Nebéz definiálni, hogy is jött létre, hiszen sokszor csakis a pillanat transzában teremődik meg a kifejezési mód is...”

– A beszélgetés néha tán felcsillant valamit a műhely s a teremtés titkából – de ez mégis csak melléktermék. Örülünk, hogy itt vannak a szép képek, melyek meggyőzők s száz esztétikusnál, sőt szónoknál is szebben beszélnek.

(Herman Lipót: Koszta József, in: Pesti Napló 1937. január 10.)

31. kép: Pipacsos táj (Fotó: Mű-Terem-Archívum)
Bild 31: Landschaft mit Klatschmohnen

32. kép: Fehér házak, 1935-38 (Fotó: Bokor Zsuzsa)
Bild 32: Weiße Häuser, 1935-38

– A pitvarajtón kifordult a művész felesége, Annuska, hogy (...) befelé hívogasson (...). A pompás ebéd mellett, ha egy kis jó borocska sem hiányzik az asztalról, hogyan oldódnék meg az ember nyelve. Az újságíró mer kérdezni s a festő, aki nem szeret nyilatkozni, azon veszi észre magát, hogy felel...

„Több mint negyven éve már, a millénium évében történt, hogy hazajöttem Münchenből, ahol négy és fél évet töltöttem az akadémián. Szakadatlan munkával, tanulva, éjjel-nappal tanulva, hogy helyrebozzam, amit idehaza fiatalos könnyelműséggel mulasztottam, mint annyi más elkapott tehetség. Voltaképpen nem a mestereim tanítottak, hanem a bajor főváros csodálatos műkincsei és az a lenyűgöző példa, hogy a német akadémikusok milyen szorgalommal igyekeztek pótolni, ami a tehetségükből hiányzott. Mondhatom, elállt szemem-szám, hogy mi, magyarok, művészi tekintetben milyen tehetségesek vagyunk s akkor ébredtem tudatára, hogy mire mehetnénk, ha úgy tudnánk vigyázni tehetségünkre, úgy tudnánk gazdálkodni vele, mint a németek. Máról-holnapra érlelődött meg bennem az elhatározás, hogy: ha török, ha szakad, de megszabadulok azoktól a hibáimtól, amelyek magyar hibák bennem. Természetesen azzal akartam használni, amire születtem, a művészetemmel. Minthogy pedig akkor még nem volt magyar művészet, illetve ami volt, mostohafia volt az állam illetékes szerveinek, az a feladat várt reám, hogy bármi legyen is az ára, a művészi kifejezésnek azt a formáját szolgáljam, amelyet minden idegszálammal tiszta magyar művészetnek éreztem, amely a kegyetlenül mellőzött Paál László és az igazi nagyságában talán még ma sem ismert Munkácsy Mihály legjava műveit küldötte előre örök példaként. Magyar művészetet, amely már bontakozófélben van és ha teljesen kibontakozik, egyenrangú lehet a múlt század francia művészetével: ez volt minden vágyam, ezért nem tudtam maradni a budapesti mesteriskolában, amelynek Benczúr volt a vezetője. Pedig Benczúr nagyon szeretett és csak akkor váltak el utaink, midőn én nem voltam hajlandó az ő nyomdokain járni... Egy-két évig még ott maradtam a fővárosban, mellőzötten, nélkülözve, olyannyira, hogy utóbb már szinte üldözöttnék éreztem magamat. Egyszer aztán ráésszéltem, hogy nem nekem való a nagyváros, megfojt a füst, a zaj, a tülekedés, menekültem hát vissza a vidékre, a falura. Először hegyek közé mentem, hiszen hegyvidéki ember volnék, Brassóban születtem és csak subancfővel kerültem el szülőföldemről... Ugye, el se hinné rólam, akit 'az Alföld festőjeként' tartanak nyilván?... Aztán a Dunántúlon kóboroltam, ott találkoztunk a feleséggel, míg nem végre, harmincöt éve már, elértem az Alföldre, Petőfi hazájába, hogy többé el se tudjak szakadni tőle.”

(n.n.: Egy délután Koszta Józsefnél, a festő remeténél,
in: Az Új Magyarország Vasárnapi Újsága, 1938. május 8.)

Alapvető irodalom

Bényi László: Koszta József. Budapest, 1959 (a teljes addigi irodalom felsorolásával)

Aradi Nóra: Koszta. Budapest, 1965

Egri Mária: Koszta József. Budapest, 1989

Dömötör János: Koszta József festőművész hagyatéki állandó kiállítása. Koszta József Múzeum, Szentes, 2002

III. kép: A szentesi rendőrkapitányság igazoló jegye 1924-ben (Magyar Nemzeti Galéria Adattára)

Bild III: Ausweis des Polizeiamtes von Szentes, 1924 (Archiv der Ungarischen Nationalgalerie)

IV. kép: Az elegáns művész (Magyar Nemzeti Galéria Adattára)
Bild IV: Der elegante Künstler (Archiv der Ungarischen Nationalgalerie)

Életrajzi adatok

1861 március 27-én megszületik Koszta József Brassóban, a Gácsmajor u. 52-ben, a hétfalusi csángó származású mészáros, Koszta Károly és a háromszéki Illyefalváról való Darapói Éva kései gyermekeként.

1873: beiratkozik a brassói Honterus gimnáziumba, melynek mindhárom reálosztályát elvégzi.

1876: kitanulja a festő-mázoló mesterséget, majd a fényképész szakmát is, sőt mestere mellett az olajfestés technikájában is gyakorolhatja magát. Gyermekkorától egyre többet rajzol és fest, folyamatosan képezi magát.

1879: apja halála után anyjával Kolozsvárra költözik nővére családjához. Fényképezésből, fényképek színezéséből és arcképfestésből tartja fenn magát, családtagjait is sorra lefesti. Vándorfestőktől tanul és állítólag ő maga is megfordul az erdélyi nemesség kastélyaiban, megismeri azok műgyűjteményeit és lefesti vendéglátóit.

1882/83: a bécsi képzőművészeti akadémia vendéghallgatója Ch.Griepenkerl osztályában, de pénze fogytával vissza kell térjen Kolozsvárra.

1885: első sajtósikere kolozsvári kirakatokban kiállított két arcképe nyomán.

1885/86: a budapesti Mintarajziskolában Greguss János növendéke.

1887/88: Lotz Károlynál folytatja tanulmányait, de Székely Bertalan óráit is látogatja.

1888: kénytelen visszatérni a fénykép utáni arcképfestéshez, mint egyetlen pénzkereseti lehetőségéhez.

1892: kiutazik Münchenbe, ahol 1893-tól 1896-ig tanul a képzőművészeti akadémián G.Hackl, P.Höcker és W.Diez növendékeként, az utolsó két évben csekély összegű állami ösztöndíjjal.

1894: az Eötvös József művészeti ösztöndíj segíti tanulmányaiban.

1895: Könyves Kálmán-díjat kap.

1896: további ösztöndíj hiányában hazatér és Budapesten folytatja a munkát Benczúr Gyula mesteriskolájában, egészen 1900-ig. Közben

1897 tavaszán hazatér Erdélybe és sárpataki rokonainál lakva megfesti *Hazatérők* című képét, mellyel a Műcsarnok azévi téli tárlatán elnyeri a Műbarátok Köre 1500 Ft-os ösztöndíját és hozzá még egy 1000 Ft-os másolási díjat is. Képét megvásárolják a Szépművészeti Múzeum számára, majd kiküldik azt a párizsi világkiállításra, ahol Mention Honorable-díjat nyer vele.

1898: a Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításán szerepel a még Münchenben fogant és elkezdett egyetlen történelmi témájú képe, a *Mátyás király találkozása Beatrixszal*, melynek

több variánsát készíti még el a következő évtizedben. Ösztöndíjából Olaszországba utazik: 3 hónapot Velencében, 6 hónapot Firenzében tölt és Rómát is felkeresi. Hazatérve hazai tájakon barangol és hűséges társra lel Szeifert Annuskában, egy bajai erdész 17 éves leányában.

1899/1900: a Múcsarnok téli tárlatán kiállított *Csigabiga* című képét, melyet Szolnokon festett, megvásárolja az állam és később elhelyezi a kolozsvári képtárban.

1900 után Szolnokon, Abonyban, Cibakházán dolgozik.

1901: *Hazatérők* képe szerepel a VIII. müncheni nemzetközi kiállításon.

1902 második felében, majd 1903-ban újra Nagybányára megy, de a művésztelepet elkerülve főként Felsőbányán dolgozik. Csak Ferenczy Károllyal tart szorosabb kapcsolatot.

Nagybányán készült *Zöldben (Domboldalon)* című képe 1902-ben, Nagyabonyban alkotott *Kosaras leánya* 1903-ban, Cibakházán festett *A mezőn* című kompozíciója 1904-ben kerül állami vásárlással múzeumi tulajdonba a Múcsarnok tárlatairól, melyekre rendre beküldi műveinek javát.

1904: a Saint-louisi világkiállítás magyar szekciójában szerepelnek képei.

Tanítványául fogadja Perlrott Csaba Vilmost, együtt festenek Szolnok környéki falvak határában. A sok nélkülözés miatt megbízza az Erdélybe utazó Perlrottot, hogy szerezzen számára fénykép utáni arckép megrendeléseket. Magángyűjtők még nem mutatnak képei iránt érdeklődést. Egyetlen bevételét az időnkénti állami vásárlások képezik, ezért éveken keresztül rendszeresen fordul segélyért a Képzőművészeti Társulathoz.

1905: *Mátyás király találkozása Beatrixszal* című festményével sikeresen pályázik a római Fraknoi-díjra. Két évet tölt Itáliában. Előbb Velence környékén, San Pietro halászfaluban fest (egyesekegy évvel korábbra teszik ezt az útját). Rómában a Fraknoi villában, illetve Castelgandolfóban, Anzióban és egyéb, Róma környéki kisvárosokban dolgozik. Ekkori főművét a *Három királyokat* a Szépművészeti Múzeum 1908-ban vásárolja meg.

1906: az újonnan épült Szépművészeti Múzeum állandó kiállításán két festménye kap helyet.

1907: Rómából hazatérve Gyömrőn dolgozik.

1910: az Abonyban festett *Mezei munkások* című képével elnyeri a 2000 koronás Röck Szilárd-díjat, így év végén 9 hónapra Párizsba utazik.

1911: a római nemzetközi képzőművészeti kiállítás magyar pavilonjában kisebb válogatás látható műveiből.

Az Alföldön, Cegléd, Csorvás, Félegyháza, Kunszentmárton vidékén utazgatva letelepedésre alkalmas helyet keres. Végül Szentés határában, a Berekhát 25.sz. alatti Lakos-tanyát bérel ki, melyhez műterem is tartozik. Itt töltött 10 éve meghatározó egész munkásságára nézve.

1912: *Három királyok* című festménye szerepel az amsterdami nemzetközi kiállításon.

A nagybányai jubiláris kiállításra Ferenczy Károly válogat be hat Koszta festményt.

Az Andrássy Dénes-féle 4200 koronás külföldi ösztöndíjjal néhány hónapos tanulmányútra megy Belgiumba és Hollandiába, illetve egyes források szerint Itáliába is.

1913: a Műcsarnok tavaszi tárlatán a Képzőművészeti Társulat és a Szépművészeti Múzeum is megvásárolja egy-egy művét. Hosszú szünet után – életében utoljára – hazalátogat Brassóba.

1916-1919 között időszakosan a szolnoki művésztelepen dolgozik, főleg telente.

1917 szeptember: az Ernst Múzeum XXVII., a Magyar mesterek ötödik csoportkiállításának két termében kiállított nagyobb kollekciójával átütő sikert arat, minden képét megveszik és a sajtó új tehetségként ünnepli. A Singer és Wolfner cég három éves szerződést köt vele.

Év végén, a Műcsarnok téli tárlatán, a *Kukoricatörők* című festményével Koszta az első kitüntetettje az akkor alapított Wolfner díjnak.

Az 1920-as évek közepéig Budapesten is fenntart műtermet, többnyire télen látogat a fővárosba.

1920 január: újra nagy érdeklődés övezi képeit az Ernst Múzeum tizedik csoportkiállításán.

1921: megalakulásának első évében csatlakozik a Szinyei Merse Pál Társasághoz, ám sértődékenysége következtében néhány évig majd szünetelteti tagságát.

A Tamás Galéria 33 Koszta festményből rendez sikeres kiállítást. Tamás Henrik öt évre leköti a művész képeinek eladási jogát, de a lejárat előtt Koszta felbontja a szerződést, annak előnytelenségére hivatkozva.

Rudnay Gyulával, akit a legközelebb érez magához a festők közül, művésztelep alapítását tervezi, mely sosem valósult meg.

1922 február: részt vesz az Ernst Múzeum XIX. csoportkiállításán.

Egy festményét kiállítják a XIII. velencei biennálén.

Szentes külterületén, az ú.n. Várfokon 15 holdas, tanyás birtokot vásárol (Felsőrét 37/a). Az istállóból műtermet alakít ki és szinte haláláig itt él, bár a teleket később sokszor tölti Szentesen.

Egyes források szerint újra Párizsba utazik.

1925 június: képei szerepelnek a berlini nagy kiállítás magyar részlegében.

1926 január: kiállít az Ernst Múzeum LXXXI. kiállításán.

A Szinyei Merse Pál Társaság brüsszeli kiállításának résztvevője és Pittsburghban is bemutatják műveit.

1927 május 30-án házassággal törvényesíti több évtizedes együttélését Annuskával.

A Műcsarnok Magyar táj- és népeletkép kiállításán elnyeri a Barta-féle II. díjat.

1928: a római, majd a stockholmi, göteborgi és malmői magyar kiállítás is bemutatja festészetét.

Novemberben részt vesz a Munkácsy-céh I. kiállításán.

1929: a barcelonai világkiállításán I. osztályú aranyérmet és bronzérmet is nyer művészetével. A nürnbergi magyar kiállításán is bemutatják festményeit.

1930: a XVII. velencei biennálén öt képével szerepel. Sikertelenül kérvényezi tanári kinevezését a Képzőművészeti Főiskolán.

Ezidőben kezdi visszavásárolni képeit: a jókat, hogy gyűjtse, a rosszakat, hogy megsemmisítse.

1931: néhány hónapra újra Párizsba utazik.

1934: a Tamás Galéria rendez műveiből kiállítást, emellett az Ernst Múzeum CXLVIII. kiállításán is szerepel.

1935 május: a Műcsarnok nemzeti képzőművészeti kiállításán állami kis aranyérmert nyer.

1936: három festményét kiállítják a XX. velencei biennálén.

1937 január: az Ernst Múzeum CLXIV. kiállítása keretében gyűjteményes kiállítást rendez Koszta József 98 művéből 75. születésnapja alkalmából. A Szinyei Merse Pál Társaság ünnepi ülést tart Koszta művészi pályájának 50. éves évfordulójára és tiszteleti tagjává választja.

Műveivel részt vesz a bécsi magyar kiállításon.

A várfoki tanya mellé újabb 10 holdas szántó földet vásárol a Vekerháton.

1939: két festményét mutatják be a krakkói és varsói magyar kiállításon.

1940 január: kiállít a Szinyei Merse Pál Társaság művésztagejainak VII., jubiláris kiállításán. Tizennégy képével kiemelt helye van a XXII. velencei biennálé magyar pavilonjában, műveit Milánóban is bemutatják.

1941: Részt vesz a Nemzeti Szalon törzstagejainak első kiállításán.

1942: a Szinyei Merse Pál Társaság művésztagejainak VIII. kiállításán szerepel a Nemzeti Szalonban.

1943: megrendelést kap Szentés várostól a 75 éves Horthy Miklós arcképének elkészítésére, melyet azonban, általános nemtetszés miatt, hamarosan lekasztanak díszhelyéről. A képnek végül nyoma vész a háborúban.

1944 február: a Nemzeti Szalon törzstagejai II. kiállításának résztvevője.

Sikerrel szerepel a Genfben, Bernben és Locarnóban bemutatott svájci magyar kiállításon is.

1944 végétől hadszíntérré változik tanyája. Gyomorvérzéssel hónapokra kórházba kerül, Annuska is megbetegszik.

1945 májusában Szentésen, a Zrinyi u.2-ben vesznek ki lakást.

1948 február: képeit kiállítják a Szinyei Merse Pál Társaság művésztagejainak utolsó, X. kiállításán a Nemzeti Szalonban.

1948 március 15.: az elsőik között tüntetik ki az újonnan létrehozott Kossuth díjjal.

Szerepel a bécsi és a londoni magyar kiállításon.

1948 október: a Nemzeti Szalonban rendezik meg a Kossuth díjas művész gyűjteményes kiállítását 98 művéből.

1949 elején meghal Annuska, Szentésen temetik el.

V. kép A Kossuth-díjas idős mester 1948-ban (Magyar Nemzeti Galéria Adattára)
Bild V: Der Kossuth-Preisträger, alte Meister, 1948 (Archiv der Ungarischen Nationalgalerie)

1949. július 29-én a budapesti Korányi Sándor utcai klinikán 88 éves korában meghal Koszta József, a Kerepesi úti temetőben temetik el.

1950 június: Szentesen, a volt megyeháza közgyűlési termében rendezik meg emlékkiállítását. Utcat, később iskolát is elneveznek róla.

1951: a szentesi múzeum neve ezentúl Koszta József Múzeum.

A következő évtizedekben rendszeresen kiállítják műveit az alföldi festészetet bemutató tárlatokon itthon és külföldön.

1957-től mindmáig jelen van képeivel a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán.

1969 augusztus: halálának 20. évfordulójára emlékkiállítása nyílik Abonyban a Magyar Nemzeti Galéria, a szentesi Koszta József Múzeum és a szegedi Móra Ferenc Múzeum anyagából.

1972: Nyírbátorban a Magyar Nemzeti Galéria Koszta-gyűjteményéből rendeznek kiállítást.

Ősszel megnyílik az állandó Koszta-emlékkiállítás a szentesi Koszta József Múzeum egyik termében.

1976: a miskolci Herman Ottó Múzeumban állítják ki a szentesi múzeum Koszta-anyagát.

1980-as évek végétől állandó szereplője a Magyar Nemzeti Galéria kolorista törekvéseket és a plein-airt, realizmust, századfordulót, valamint a XX. századi festészetet bemutató külföldi tárlatainak

1989: a debreceni Déry Múzeum rendez Koszta kiállítást.

1999. július 30: Koszta József halálának 50. évfordulóján Szentes város népes küldöttsége és a Magyar Nemzeti Galéria vezetősége koszorúzza meg végső nyughelyét. Az ünnepi megemlékezést monográfiája, a 90 éves Bényi László mondja.

A kiállított festmények jegyzéke

- Fürdő után, 1895
o.v. 63,5 x 91,5 cm. J.j.l.: Koszta.
MNG ltsz.: FK 6174
- Hazatérők (Hazatérő aratók), 1897
o.v. 115 x 142 cm. J.b.l.: Koszta J. 1897
MNG ltsz.: 1596
- Domboldalon, 1902
o.v. 119,5 x 150 cm. J.b.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 2302
- Női akt az erdőben, 1902/3
o.v. 116 x 60 cm. J.b.l.: Koszta J.
Miskolc, Herman Ottó Múzeum,
ltsz.: P.77.223
- A gondokba merült, 1902
o.v. 97 x 77 cm. J.b.l.: Koszta J.
mgt.
- Ablaknál, 1900 k.
o.v. 90,5 x 70 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: FK 7963
- A mezőn, 1904
o.v., 107.5 x 118.5 cm. J.b.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 2577
- Alkonyat, 1904
o.v. 88 x 99 cm. J.b.l.: Koszta J. 1904
mgt.
- Mátyás és Beatrix találkozása, vázlat
o.v. 48 x 92,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 50.45
- Mátyás fogadja Beatrixet, 1906-7
o.v. 77 x 100 cm. J.b.l.: Koszta J
mgt.
- Három királyok, 1906-1907
o.v. 120 x 127 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 3692
- Tenger, 1906 körül
o.v. 44 x 52,5 cm. J.b.l.: Koszta J.
mgt., Debrecen
- Erdőszéle
o.v. kartonon, 39 x 45 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.
- Annuska hajában virággal, 1910 k.
o.v. 58 x 45 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.
- Vihar előtt, 1909
o.v. 90 x 98 cm. J.b.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: FK 699
- Tájkép alakkal (Hazatérés), 1910 k.
o.v. 33 x 45 cm. J.n.
MNG ltsz.: 99.3 T
- Párizsi kirakat, 1911
o.v. 52,5 x 45 cm. J.j.l.: Koszta J.
mgt.
- Tengerpart
o.v. 29 x 39 cm. J.l.j.: Koszta J.
mgt.

- Annuska tükör előtt virággal (Tükör előtt), 1916 k.
o.v. 50 x 60 cm. J.j.l.: Koszta J.
mgt.
- Alföldi táj szélmalommal, 1910-es évek eleje
o.v. 53 x 63 cm. J.b.l.: Koszta
mgt.
- Tájkép szélmalommal, 1910-es évek
o. farost. 49,5 x 66 cm. J.n.
MNG ltsz.: 63.77 T
- Táj vízzel, napraforgóval
o.v. 63 x 78 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 6701
- Kukoricatörés, 1915
o.v. 72 x 60,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 56.326 T
- Kukoricatörők, 1917 k.
o.v., 83,5 x 91,7 cm. J.b.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 56.236
- Kukoricatörés, 1917 után
o.v. 75 x 65,6 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.
- Vörösfalú ház, 1917
o.v. 36,5 x 42,5 cm.
J.hátul: Koszta József festettem 1917
Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum,
Ltsz.: 55.932
- Muskátlis kislány, 1917 k.
o.v. 92 x 66 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 7424
- Tányértörő nő, 1919 k.
o.v. 81 x 70,5 cm. J.j. ferdén: Koszta J.
MNG ltsz.: 56.330 T
- Piroskendős lány, 1917 k.
o.v. 49 x 44,5 cm. J.j.f.: Koszta
Pécs, Janus Pannonius Múzeum,
ltsz.: 59.88
- Leány fekete tyúkkal
o.v. 50 x 39,7 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 8208
- Cigánylány
o. karton, 46 x 38 cm. J.n.
Székesfehérvár, Szt.István Király Múzeum,
ltsz.: 68.6.1
- Virágcsendélet
o.farost. 50 x 36 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 56.328 T
- Önarckép, 1920-as évek
o.k. 36 x 24 cm.
J.b.l.: Koszta, felette felirat: Önarckép
MNG ltsz.: 65.20 T
- Olvasó nő, 1920-as évek
o.v. 65 x 52,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 6744
- Muskáтли, 1920-as évek
o.v. 50,5 x 40,5 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.
- Napraforgó földön, 1920 k.
o.v. 47 x 55 cm. J.j.l.: Koszta J.
Dobos-gyűjtemény, Szentes
- Nő virágcsereppel (Ablaknál), 1920 k.
o.v. 62 x 50,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 59.124 T
- Tájkép tehénnel
o.v. 50 x 71 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 89.61 T

Rózsés lány

o.v. 73 x 50 cm. J.j.l.: Koszta J.
Pécs, Janus Pannonius Múzeum,
Ltsz.: 59.90

Ruhaszárítás, 1920-as évek

o.v. 50 x 60 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: FK 5135

Tanya, 1920-as évek

o.v. 53 x 65,5 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 54.183

Kalapos önarckép, 1920-as évek

o.v. 50 x 39,8 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: FK 3496

Tanyai ház

o.lp. 24 x 34,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: FK 8030

Pipacsos táj

o.v. 41 x 51 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.

Kukoricásban kapáló nő

o.v. 51 x 65 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 89.37 T

Tyúk, 1930 k.

o.v. 36 x 50 cm. J.b.l.: Koszta J.
mgt.

Csendélet, 1930 k.

o.k. 34,4 x 26,5 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: FK 8322

Őszi táj

O.k. 50 x 71 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: L.U. 58.788

Szegfűs csendélet, 1930-as évek

o.v. 40 x 48,5 cm. J.j.l.: Koszta
mgt.

Fehér házak, 1935–38

o.k. 53 x 73 cm. J.j.l.: Koszta J.
MNG ltsz.: 6167

Hazatérő két nőalak

o.v. 76 x 90 cm. J.j.l.: Koszta
MNG ltsz.: 99.2

Über die Kunst von József Koszta

Am Anfang der künstlerischen Laufbahn von József Koszta sind dieselben Schwierigkeiten zu beobachten, wie die bei den meisten Talenten mit sozial nachteiligem Hintergrund auch noch am Ende des 19. Jhs auftauchten. Statt Humaniora in einem Gymnasium wurden ihm Realien und eine Schule für Facharbeiterausbildung zuteil. Zum Glück konnte er sich bei seinen Meistern in den Grundkenntnissen der begehrten Malerei üben, daneben sicherten ihm das Fotografieren und die Porträtmalerei einen bescheidenen Lebensunterhalt. Nach dem Besuch der Kunstakademie in Wien und der Musterzeichenschule in Budapest folgte in seinem Leben der Aufenthalt an der Kunstakademie in München, wo er endlich echte Studien laufend und folgerichtig führen konnte. Die bayrische Hauptstadt bot ihm Museen mit reichen Sammlungen und Ausstellungen deren Horizont international und europäisch war. Hier gruppierten sich viele Jugendliche aus der Donau-Monarchie und den Nachbarländern. Zur Zeit der Ankunft Koszta's ging hier eine „Palastrevolution“ der Künstler-Gesellschaften, die Gründung der Sezession, vor sich. An der Akademie hatten die Studenten die Aufgabe sich in komplizierteren Kompositionen zu üben. Diese Auffassung inspirierte Koszta, indem er das Malen des Bildes *Begegnung von König Mathias und Beatrix* in Angriff nahm. Die Möglichkeiten der Darstellung dieser Szene beschäftigte ihn auch später (Bild 1-2). Die frühere Skizze mit vielen Gestalten zeigt eine einfallsreiche Massenbewegung, eigenartige Formulierung mancher Figuren der wechselhaft aufgebauten Gruppen. Sie ist ein Zeugnis für Koszta's Belesenheit in der Kunstgeschichte und auch dafür, dass er die kompositorischen Möglichkeiten von grellen Farben, von Lichten, von Schatten und von Gesten schon damals völlig souverän beherrschte. Die spätere Studie ist noch viel weiter an einer historischen Illustration angelangt. Ihr Schöpfer ist bestrebt die Szene aus alten Zeiten mit Leben zu erfüllen, wobei er ihre Helden mit völliger Ignorierung der Einzelheiten in die Welt der Ideen und Symbole emporhebt.

Nach vier Jahren kehrte der junge Maler aus München mit leeren Taschen aber voll mit Hoffnungen nach Hause zurück. Seinen frühesten Erfolg erntete er mit dem Bild *Heimkehrende* (Bild 3), das von einem ländlichen, bäuerlichen Milieu inspiriert wurde. Im Inneren des Künstlers resonierte noch die realistisch-naturalistische Auffassung, die er in den Ausstellungen in München erfuhr, und die auch in Budapest immer mehr Anhänger hatte. An diesem Werk ist noch das narrative Element spürbar, das in seiner nächsten künstlerischen Epoche aus seiner Malerei völlig verschwand. Dieses Gemälde war der erste entscheidende Schritt in die Richtung seiner späteren Themenwahl.

Er konnte sich nicht von der zauberhaften Wirkung der Künstlerkolonie in Nagybánya/Siebenbürgen (heute Baia Mare in Rumänien) trennen. Das Werk, das seine damalige Kunst am besten widerspiegelt trägt den Titel *Auf der Hügelseite* (Bild 4) und strahlt die Verbundenheit von dem Menschen und der Natur aus. Der Kontrast zwischen dem Schatten im Vordergrund und dem Glanz im Hintergrund weist als ein künstlerisches Problem eine Verwandtschaft mit dem *Maifest* von Pál Szinyei Merse auf, natürlich auch mit den malerischen und optischen Erfahrungen der inzwischen vergangenen dreißig Jahren inbegriffen. Im Grunde genommen kehrt dieselbe Komposition zwei Jahre später bei dem Gemälde *Auf dem Felde* (Bild 5) zurück, das ein Meilenstein in der künstlerischen Entwicklung von Koszta bedeutet. Hier sind zwei weibliche Figuren zu sehen, die Silhouette von einer erhebt sich ein bisschen über den Horizont, die von der anderen aber schmelzt sich fast in die Muttererde ein. Die Struktur der flachen Landschaft wird durch waagerechte, parallele Farbflecken betont. Hiermit fand József Koszta für die Darstellung des Charakters der als sein eigen gefühlten, tiefländischen Landschaft eine seltsame bildbauende Methode, die sich ihm selbst angeboten hat, und von dieser Zeit an in seinen Werken oft auftauchen wird. Die an den Boden gebundenen Bauernfiguren und die Silhouette-Wirkung rufen den Namen von Jean-Francois Millet in unser Gedächtnis zurück, in allen anderen Hinsichten wendet Koszta viel modernere Mittel an. Rund um die blockartig formulierten Figuren, in den überall blinkenden Reflexen pulsiert ein reiches Leben. Der lila Lichtstreifen um den Rücken der nach vorne beugende Frau ist ein gutes Beispiel für die von Koszta sehr beliebte kontrastreiche Farbenzusammenstellung. Das Bild *Abenddämmerung* (Bild 6) aus demselben Jahr behandelt die Farben noch kühner. Die Beleuchtung mit Gegenlicht, die starken Pinselstriche erinnern an die transzendental wirkende Dämmerungszenen von Mihály Munkácsy. Koszta ist durch seine expressive Malerei ein echter Fortführer von Mihály Munkácsy im ersten Jahrzehnt des 20. Jhs. Er entwickelte an mehreren seiner Werke das dramatische Herangehen, das sich auf dem Zusammenstoß der Komplementär- und Kontrastfarben basiert. Das Gemälde *Vor Gewitter* (Bild 7) ist ein guter Beweis für seine Farbenempfindlichkeit. Die überwältigende Farbenkraft des Werkes stammt aus dem Kontrast der mit Reflexen bereicherten, lila, gelben und grünen Farben. Dieser verursacht eine besondere Vibration auf der Retina des Beobachters. Der glühende Widerspruch wird durch die skizzenhafte Formenbehandlung und leidenschaftliche Pinselstriche ganz explosiv getönt.

In der Kunst von József Koszta bilden diejenigen lyrischen Werke eine andere Linie, die seine treue Lebensgefährtin Annuschka, bzw. andere junge Frauen und Mädchen darstellen. Eins von diesen trägt den Titel *In Sorgen verwickelt* (Bild 8). Im Falle dieser Figuren finden wir immer eine Blume in einem Topf in ihrer Nähe oder in ihr Haar eingesetzt. Sie können nicht als Porträts oder

Genrebilder betrachtet werden, das Ziel des Künstlers war lieber immer das Ergreifen eines seelischen Zustands oder einer alltäglichen Situation. Die Farbe der Blume ist mit der vom Gesicht im Einklang, siehe z. B. im Falle des Gemäldes *Annuschka mit Blume in ihrem Haar* (Bild 9). Das Werk mit dem Titel *Vor dem Spiegel* (Bild 10) hat eine überraschend moderne Wirkung, eine einfallreiche Komposition und soll auch die Erfahrungen von Koszta's Studienaufenthalt in Paris beinhalten.

Es muß auch auf sein einziges Gemälde mit religiösem Thema *Dreikönige* (Bild 11) hingewiesen werden. Die monumental wirkenden Figuren ähneln den Bischöfen der oben erwähnten Mathias-Komposition, bilden zugleich mit Reflexen bereicherte Oberfläche, deren Schwerfälligkeit durch Licht und Schatten dem uralten Thema eine ganz neue Dimension gibt. Auch das Gemälde mit dem Titel *Das Meer* (Bild 12) ist im Lebenswerk von Koszta eine Kuriosität. Es spiegelt diejenige Fähigkeit im Malen wieder, die bei den in Plein-air geschulten Künstlern üblich ist, gilt aber bei Koszta als eine Rarität. Er erwies sich gegenüber den neuen Impressionen instinktiv offen, indem er das Bild *Pariser Schaufenster* (Bild 13) schuf. Es spiegelt das Wirbeln der Großstadt wieder, den übertriebenen Lebensrhythmus. Dies alles hat den zur Einsamkeit neigenden Künstler dazu veranlaßt, sich in die sichere Ruhe des Lebens in einem Gehöft zurückzuziehen. In der ersten Zeit malte er in diesem Millieu, die wechselhaften Motive des gegebenen Anblicks pastös, mit milderer Farbenharmonie, und hielt sich treu an den koloristischen Effekten fest (*Waldrand*, Bild 14). Beliebte Motive sind die Elemente der umgebenden Landschaft: Zigeunerhäuschen, Windmühle (Bild 15) oder später Heuschaber. Zu dieser Zeit begann er die Spannung des kraftvollen Kontrasts zwischen der immer dunkler werdenden Himmel und der blendend weißen Mauer auszunutzen. Hierbei sind der Charakter der Landschaft und der von den hier tätigen Menschen vorrangig, sowie die Verbindung zwischen den beiden. Diese Auffassung inspirierte ihn auch beim Schaffen der Maisernte-Gemälde (Bild 16 und 17). Die expressive Malerei von József Koszta mündete im wesentlichen in einen außerordentlich kräftigen Realismus mit gesteigerter Ausdruckskraft. Dieser war sehr geeignet, das tiefländische, hartnäckige Bauerntum unter schweren Naturgegebenheiten und extremem Klima zu charakterisieren. Eben dieser bis zu den Extremsten gespannte, heftige, volle Charakter unterscheidet Koszta's expressive Kunst von der Tätigkeit anderer ungarischer, tiefländischer Maler. Koszta bewahrte seine Unabhängigkeit hartnäckig auf, zugleich beobachtete er die Ergebnisse von János Tornyai, István Nagy, und von dem ein bisschen anders gerichteten Gyula Rudnay mit Sympathie, von denen die ersten beiden sich auch einsam abquälten. Er strebte sich die Beziehungen mit ihnen aufrechtzuerhalten, aber eine echte schöpferische Gemeinschaft ist weder mit ihnen noch mit den Mitgliedern der Künstlerkolonie von Szolnok nicht zustande gekommen. In seinem älteren Alter bedauerte er es.

In dem Oeuvre des Künstlers ist das Gemälde *Haus mit roter Wand* (Bild 18) einmalig. Die grellen, vollen Farben geben eine außerordentliche Dekorativität der übrigens fest aufgebauten Komposition. Auch das Werk *Mädchen mit Geranie* (Bild 19) nimmt mit seinem rührend aufrichtigem Gest einen hervorragenden Platz ein. Seine dynamische Farbenwelt ist auf die kontrastreichen Reflexe von verschiedenen roten und grünen Farben aufgebaut. Bei dem Bild *Frau mit Teller* (Bild 20) macht das prunkvolle Zusammenspiel von weiß und grün die Farbenkomposition lebendig und flimmernd.

Nach einer ziemlich langen Vorbereitungszeit fand er seinen eigenen künstlerischen Weg und stellte seine Fähigkeiten in verschiedenen Themen auf die Probe. Im Falle des Gemäldes *Mädchen mit rotem Tuch* (Bild 21) ist ein interessanter Widerspruch zwischen dem unruhigen Schimmern der vielfarbigen Reflexen und dem eine passive Ruhe ausstrahlenden, jungen Gesicht zu beobachten. Mit langsameren Pinselstriche schuf er das Werk *Mädchen mit schwarzer Henne* (Bild 22), das eine einfachere Farbenharmonie aufweist.

Wir kennen mehrere Selbstbildnisse von ihm, eins mit Hut (Bild 23). Er betrachtete seine eigenen, seine Seele wiederpiegelnden Gesichtszügen und die Häufung der Zeichen von verflossenen Jahren, wie alle andere Elemente seiner Umgebung mit einem scharfen Anblick. Seine Aufmerksamkeit wurde auch auf den Hühnerhof (Bild 24) ausgedehnt. Auch die hiesigen Gestalten sind mit manchen Pinselstrichen ebenso zutreffend dargestellt worden, wie seine Mitmenschen in anderen Fällen. Zu den Lieblingsthemen von Koszta gehörte auch die Komposition von malerisch zusammengestellten Blumensträußen (Bilder 25 und 27), hierzu läßt sich auch die mit schnelleren Pinselstrichen skizzierte *Geranie* (Bild 26) zählen.

Es ist nicht leicht die Werke von Koszta, besonders ab 1920, zu datieren. Das gilt für mehrere Gemälde, wie z. B. *Auf dem Sonnenblumenfeld* (Bild 28), oder *Mädchen mit Reisig* (Bild 29). Hierher gehört auch das Werk mit dem Titel *Wäschetrocknen* (Bild 30), das den Triumph des Farbenprunks über den starken Widerspruch zwischen der dunkelblauen Himmel und der funkelnd weißen Hauswand aufweist. Das Gemälde *Landschaft mit Klatschmohnen* veranschaulicht uns das Verfahren des Künstlers, in dem er die feurigsten, klaren Grundfarben in ihren vollen Lichtkraft nebeneinander gestellt hatte (Bild 31). Die Härte der fast bunten Komposition bringt die naive Dekorativität der volkstümlichen Stikereien in unser Gedächtnis.

In den 1930-er Jahren war er auch über dies alles getreten, und suchte das Konzentratum des Anblicks (*Weißer Häuser*, Bild 32). Die Luft ist auch hier erstickend, die Widersprüche zwischen dunkel und hell sind groß, die künstlerische Aussage wird aber in der immer autonom werdenden, bildlichen Welt schon nicht mehr von der Unmittelbarkeit der Erfahrung sondern von dem daraus folgenden, subjektiven Eindruck beherrscht.

Die Folgerungen des hervorragenden Kunsthistorikers Ervin Ybl aus dem Jahre 1949 sind bis zu den heutigen Tagen stichhaltig: „Einer der größten Werte des reifen Stils von Koszta ist die Fähigkeit den Widerspruch zwischen der Erregung von Raumillusion und der Farbenharmonien mit ebener Fläche auszugleichen. Die Gleichwertigkeit der gesteigerten Farben schadet der Tiefe der Bilder nicht, die Töne in der Ferne sind nicht gedämpft. Seine Farben glänzen ebenso gleichmäßig, wie die an den mittelalterlichen Glasfenstern. Das bringt seine Kunst in die Nachbarschaft des Stils von den französischen Fauves, besonders von Rouault (...) Während Rouault die Formen mit artistischer Archaisierung deformiert, opfert Koszta dagegen die Wahrheit nicht auf. Seine echte ungarische bäuerliche Seele protestiert gegen allerlei Verzerrung (...) Seine Kunst ist nicht prophetisch, er sucht nicht nach den Stilmöglichkeiten der Zukunft. Zur malerischen, ausdrucksvollen Vision gesellt sich eine gegenständliche Realität, er singt die Erlebnisse der ungarischen Seele mit der Abstraktion der Farben zigeunerisch. Seine künstlerische Wahrheit deckt die bäuerliche Vorstellung vollständig. Sein Leben, seine Ansichten wurzeln sich nicht in einer dünnen gesellschaftlichen Schicht, sondern in dem üppigen, fruchtbaren Boden unseres Volkes. Das macht seine Malerei lebendig ebenso, wie der Glauben wirkt im Falle der mittelalterlichen Kunst. Sein Stil basiert sich nicht auf gekünstelten, rechnerischen Suchen, auf den Wählen zwischen verschiedenen Richtungen, er malt so, wie die Vögel des Gottes singen. Auch die ausländischen Bewerter beurteilten seine Tätigkeit genauso, indem sie seine instinktive Kunst der 'zerebralen' Bestrebungen der verschiedenen, westlichen Richtungen gegenüberstellten. Seine Malerei ist eine nicht versiegbare, lebendige Quelle, deren natürliches Sprudeln von sprühend geistvollen, aber gekünstelten Spielen der artistischen Fontänen abweicht.“

Biographische Angaben

1861: József Koszta wurde am 27. März, in Brassó/Kronstadt in Siebenbürgen (heute Braşov in Rumänien) geboren. Seine Eltern Károly Koszta, Fleischer von Beruf und Éva Darapói stammten aus ungarischen Dörfern der nahen Umgebung.

1873: Er besuchte drei Jahre die Realklasse des Honterus-Gymansiums in Brassó.

1876: Er lernte den Beruf der Anstreicher und anschließend den des Fotografen. Sein Meister bot ihm die Möglichkeit, sich auch in der Technik der Ölmalerei zu üben. Seit seiner Kindheit zeichnete und malte er immer mehr.

1879: Nach dem Tod seines Vaters zog er mit seiner Mutter zur Familie seiner Schwester nach Kolozsvár/Klausenburg (heute Cluj-Napoca in Rumänien). Seinen Unterhalt verdiente er mit Fotografieren, Colorieren von Fotos und Porträtmalerei. Er lernte von Wandermalern, angeblich kam er in die Schlösser der siebenbürgischen Adeligen, malte seine Gastgeber und lernte deren Kunstsammlungen kennen.

1882/1883: Er war Gaststudent an der Akademie der bildenden Künste in Wien, in der Klasse von Christian Griepenkerl. Wegen Geldmangel mußte er nach Kolozsvár zurückkehren.

1885: Zwei seiner Bildnisse, die in den Schaufenstern von Kolozsvár ausgestellt wurden, brachten ihm den ersten Erfolg in der Presse.

1885/1888: Er studierte in Budapest bei János Greguss, Károly Lotz und Bertalan Székely in der Musterzeichenschule (später Kunsthochschule).

1888: Um Geld zu verdienen, war er gezwungen zur Porträtmalerei nach Fotos zurückzukehren.

1892/1896: Er bildete sich weiter mit Stipendien an der Kunstakademie in München bei Gabriel Hackl, Paul Höcker und Wilhelm Diez.

1896: Wegen Mangel an finanziellen Unterstützungen kehrte er nach Budapest zurück, wo er mit gewissen Unterbrechungen in der Meisterschule von Gyula Benczúr bis 1900 tätig war.

1897: Im Frühling schuf er in einer ländlichen Gegend von Siebenbürgen das Gemälde mit dem Titel *Heimkehrende*. Im Winter des gleichen Jahres brachte dieses Werk József Koszta, bei einer Ausstellung in der Kunsthalle Budapest, materielle und fachliche Anerkennung. Er gewann ein bedeutendes Stipendium, das Werk wurde für das Museum der Bildenden Künste in Budapest gekauft, auf der Pariser Weltausstellung 1900 ausgestellt und mit einer „Mention Honorable“ ausgezeichnet.

1898: Im Frühling, an der internationalen Ausstellung der Gesellschaft für bildende Künste in Budapest tauchte sein einziges Gemälde aus dem Themenkreis der Geschichte mit dem Titel: *Begegnung von König Mathias und Beatrix* auf, dessen Keime noch bis zu seinen Jahren in München zurückreichen. Im nächsten Jahrzehnt entstanden noch mehrere Variationen dazu. Im Laufe einer Stipendienreise durch Italien verbrachte er 3 Monaten in Venedig, 6 Monaten in Florenz, auch Rom besuchte er. Nach seiner Heimkehr wanderte er durch ungarische Gegenden und fand seine ihm bis zum Tode treue Lebensgefährtin, die damals 17-jährige Anna (Annuschka) Szeifert.

1899/1900: Sein Bild mit dem Titel *Schnecke*, das in der Stadt Szolnok entstand, wurde im Winter an der Ausstellung in der Kunsthalle von Budapest ausgestellt, vom Staat gekauft und später in der Gemäldegalerie von Kolozsvár verlegt.

1900 und knapp danach arbeitete er in Szolnok im Zentrum der mittleren Theißgegend.

1901: Das Gemälde *Heimkehrende* war auf der VIII. internationalen Ausstellung in München zu sehen.

1902/1903: Er war am Rande der Künstlerkolonie von Nagybánya (heute Baia Mare in Rumänien) tätig, engere Kontakte hatte er nur zu Károly Ferenczy. Hier entstand unter anderen sein Bild *Auf der Hügelseite*.

1903/1904: Er schuf in kleineren Ortschaften der Agglomeration von Szolnok. Diese Periode markieren die Bilder *Mädchen mit Korb* und *Auf dem Feld*, beide wurden vom Staaten gekauft. Seine besten Werke schickte er regelmäßig an die Ausstellungen der Kunsthalle in Budapest.

1904: An der Weltausstellung in Saint-Louis bildeten einige Werke von József Koszta Bestandteile der ungarischen Sektion. Er nahm Csaba Vilmos Perlrott als Schüler an, sie malten gemeinsam in der Umgebung von Szolnok. Privatsammler hatten noch kein Interesse an seine Bilder, er war auf staatliche Ankäufe, sowie die Unterstützung der Gesellschaft für Bildende Künste noch jahrelang angewiesen.

1905: Mit dem Gemälde *Begegnung König Matthias und Beatrix* bewarb er sich für den sog. Fraknoi-Preis erfolgreich. Er verbrachte zwei Jahre in Italien, zuerst in einem Fischerdorf bei Venedig, in der Fraknoi-Villa in Roma, dann in einigen Kleinstädten in der Umgebung von Rom. Sein Hauptwerk aus dieser Zeit trägt den Titel *Dreikönige*, das Museum für Bildende Künste in Budapest kaufte es 1908.

1906: In die ständige Ausstellung des neuen Gebäudes vom Museum der bildenden Künste gliederten sich zwei Koszta-Gemälde ein.

1910: Durch sein Gemälde *Feldarbeiter* gewann er einen Preis, der ihm einen 9 Monate langen Aufenthalt in Paris ermöglichte.

1911: Im ungarischen Pavillon der internationalen Kunstausstellung in Rom war eine kleine Auswahl von seinen Werken zu sehen. Er reiste auf dem mittleren Teil der Großen Ungarischen

Tiefebene umher, um sich eine für Ansiedlung geeignetes Umfeld zu suchen. Letzten Endes fand er das im Außenbezirk von Szentes. Er pachtete das sog. Lakos-Gehöft, zu dem auch ein Atelier gehörte. Die 10 Jahre, die er hier verbracht hat, bestimmte sein Gesamtwerk.

1912: Sein Gemälde *Dreikönige* war an der internationalen Ausstellung in Amsterdam zu sehen. Für die Jubiläumsausstellung der Künstlerkolonie in Nagybánya wurden von Károly Ferenczy 6 Koszta-Gemälde ausgewählt. Ein bedeutendes Stipendium ermöglichte ihm eine lange Studienreise durch Belgien, Niederlanden und nach gewissen Quellen auch durch Italien.

1913: Im Frühling, von der Ausstellung der Kunsthalle, kauften die Gesellschaft für Bildende Künste und das Museum für Bildende Künste je ein Werk von ihm. Nach einer langen Pause besuchte er seine Geburtsstadt Brassó, das letzte Mal in seinem Leben.

1916-1919: Zeitweise, besonders in den Wintern arbeitete er in der Künstlerkolonie von Szolnok.

1917: Im September veranstaltete das Ernst-Museum seine XXVII., für die ungarischen Meister 5. Gruppenausstellung mit einer größeren Kollektion von Koszta-Werken in zwei Sälen. Diese ernteten einen durchschlagenden Erfolg, alle wurden angekauft. Die Presse feierte den Meister als ein neues Talent. Die Firma Singer und Wolfner schloss mit ihm einen Vertrag für drei Jahre. Am Ende des Jahres tauchte sein Bild *Maisernter* an der Winterausstellung der Kunsthalle auf. Mit diesem Werk verdiente er den damals gegründeten Wolfner-Preis, er ist die erste Persönlichkeit, die damit ausgezeichnet wurde. Bis Mitte der 1920er Jahre unterhielt er auch in Budapest ein Atelier, das er meistens im Winter benutzte.

1920: Im Januar fand die zehnte Gruppenausstellung des Ernst-Museums statt, mit großem Interesse für seine Werke.

1921: Er schloß sich der Pál Szinyei Merse-Gesellschaft, in ersten Jahr nach ihrer Gründung an, wegen seiner Gekränktheit stellte er aber seine Mitgliedschaft über Jahre ein. Die Tamás-Galerie arrangierte eine erfolgreiche Ausstellung aus 33 Koszta-Gemälden. Henrik Tamás legte das Verkaufsrecht der Bilder des Künstlers fest, der aber den Vertrag vor dem Endtermin auflöste, mit der Begründung, dass dieser für ihn unvorteilhaft sei.

József Koszta hatte die Absicht, gemeinsam mit Gyula Rudnay, der ihm nahe stand, eine Künstlerkolonie zu gründen. Diese Idee wurde aber nie verwirklicht.

1922: Im Februar nahm er an der XIX. Gruppenausstellung des Ernst-Museums teil. Ein Gemälde von ihm wurde an der XIII. Biennale in Venedig ausgestellt. Im Außenbezirk von Szentes kaufte er ein 15 Joch umfassendes Landesgut mit Gehöft (*ung. Felsőrét 37/a*), dessen Stall in ein Atelier umgebaut wurde. Er lebte hier fast bis zu seinem Tode. Die Winter verbrachte er aber oft in der Stadt. Nach gewissen Quellen reiste er nach Paris.

- 1925:** Im Juni waren seine Bilder in der ungarischen Sektion der großen Kunstausstellung in Berlin zu sehen.
- 1926:** Im Januar nahm er an der LXXXI. Ausstellung des Ernst-Museums teil. Er war ein Teilnehmer der von Pál Szinyei Merse-Gesellschaft arrangierten Ausstellung in Bruxelles, seine Werke wurden auch in Pittsburgh präsentiert.
- 1927:** Am 30. Mai heiratete er sein langjährige Lebensgefährtin Annuschka.
- 1928:** Im Rahmen der ungarischen Ausstellungen in Rom, dann in Stockholm, Göteborg und Malmö wurden seine Werke gezeigt.
- 1929:** An der Weltausstellung in Barcelona gewann er eine Goldmedaille ersten Ranges und auch eine Bronzemedaille als eine Anerkennung seiner Kunst. Auch an der ungarischen Ausstellung in Nürnberg nahmen seine Gemälde teil.
- 1930:** An der XVII. Biennale in Venedig waren fünf Bilder von ihm ausgestellt. Seine Bemühungen an der Hochschule für Bildende Künste Lehrer zu werden scheiterten. Zu dieser Zeit begann er seine Bilder zurückzukaufen, um die guten zu sammeln und die schlechten zu vernichten.
- 1931:** Einige Monate verbrachte er in Paris.
- 1934:** Die Tamás-Galerie veranstaltete eine Ausstellung von Koszta's Werken, aber auch an der CXLVIII. Ausstellung des Ernst-Museums ließ er sich mit einigen Bildern vertreten.
- 1935:** Er gewann im Mai an der Nazionalen Ausstellung der Kunsthalle eine kleine staatliche Goldmedaille.
- 1936:** Drei von seinen Bildern wurden an der XX. Biennale in Venedig ausgestellt.
- 1937:** Im Januar arrangierte das Ernst-Museum im Rahmen seiner CLXIV. Ausstellung eine Sammelausstellung aus 98 Werken von József Koszta, zu Ehren des 75. Geburtstages des Künstlers. Die Pál Szinyei Merse-Gesellschaft hielt eine Jubiläumssitzung anlässlich der 50 Jahre langen künstlerischen Laufbahn von Koszta, der zugleich zum Ehrenmitglied gewählt wurde. Mit seinen Werken nahm er an der ungarischen Ausstellung in Wien teil.
- 1939:** Zwei Gemälde von ihm waren an den ungarischen Ausstellungen in Krakau und Warschau zu sehen.
- 1940:** Im Januar ließ er sich mit seinen Werken an der VII. Ausstellung der Künstlermitglieder der Pál Szinyei Merse-Gesellschaft vertreten. Mit seinen vierzehn Bildern belegte er einen hervorragenden Platz im ungarischen Pavillon der XXII. Biennale in Venedig, seine Gemälde wurden auch in Mailand präsentiert.
- 1941:** Er nahm an der ersten Ausstellung der Stammmitglieder vom Nationalen Salon teil.
- 1942:** Seine Werke waren an der VIII. Ausstellung der Künstler der Pál Szinyei Merse-Gesellschaft im Nationalen Salon zu sehen.

1943: Er bekam von der Stadt Szentes den Auftrag Miklós Horthy, den 75 Jahre alten Reichsverweser Ungarns zu porträtieren. Das Werk wurde mit einer allgemeinen Abneigung betrachtet und von seiner Ehrenstelle entfernt. Es verschwand im Zweiten Weltkrieg.

1944: Im Februar nahm er an der II. Ausstellung der Mitglieder des Nationalen Salons teil. Erfolge ernteten seine Werke an den ungarischen Ausstellungen in Genf, Bern und Locarno in der Schweiz. In den letzten Monaten des Jahres wurde sein Gehöft in einen Kriegsschauplatz einbezogen. Wegen Magenblutung wurde er monatelang in einem Krankenhaus behandelt. Auch Annuschka wurde krank.

1945: Ab Mai pachteten sie das Haus Zrinyi Str. 2 in Szentes.

1948: Im Februar wurden Koszta's Werke an der X., letzten Ausstellung der Pál Szinyei Merse-Gesellschaft im Nationalen Salon präsentiert. Er zählt zu den Ersten die am 15. März mit dem neu gegründeten Kossuth-Preis ausgezeichnet wurden. Seine Werke waren an den ungarischen Ausstellungen in Wien und London zu sehen. Im Oktober, im Nationalen Salon wurde eine Sammelausstellung von 98 Werken des Kossuth-Preisträgers József Koszta arrangiert.

1949: Am Anfang des Jahres starb Annuschka, sie wurde in Szentes bestattet.

Am 29. Juli, im 88. Lebensjahr, starb er in der Klinik an der Korányi-Straße in Budapest. Er wurde im Friedhof an der Kerepeser Straße in Budapest beigesetzt.

1951: Das Museum in Szentes nahm in diesem Jahr den Namen von József Koszta an. Heute tragen in Szentes noch eine Straße und eine Grundschule den Namen des weltberühmten Künstlers.

1957: Seit diesem Jahr ist er mit seinen Bildern in ständigen Ausstellungen der Ungarischen Nationalgalerie vertreten.

Bis zu dem heutigen Tagen ernten seine Werke grosse Erfolge an den ungarischen Ausstellungen im Ausland regelmäßig.

Tartalom

Kosztá József művészetéről	3
Válogatás a Koszta Józseffel készült, még életében megjelent interjúkból, nyilatkozatokból	37
Alapvető irodalom	45
Életrajzi adatok	47
A kiállított festmények jegyzéke	53
Über die Kunst von József Koszta (Zusammenfassung)	56
Biographische Angaben	61

Támogatók

Kölcsönző közgyűjtemények:

Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Herman Ottó Múzeum, Miskolc
István Király Múzeum, Székesfehérvár
Janus Pannonius Múzeum, Pécs
Rippl-Rónai József Múzeum, Kaposvár

Kölcsönzéseket közvetítő magángalériák:

Kieselbach Galéria és Aukciósház, Budapest
Mű-Terem Galéria, Budapest
Nagyházi Galéria és Aukciósház, Budapest
Villás Galéria, Debrecen

Kölcsönző magángyűjtemény:

Dobos gyűjtemény, Szentés

Rajtuk kívül köszönet illeti a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt és mindazokat a magánszemélyeket, akik a nevük elhallgatását feltételül szabták ugyan, de a tulajdonukban lévő festményeket rendelkezésre bocsátották, valamint Dékány József szentesi egyéni vállalkozót.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

UNIQA

